

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1905. Första Kammaren. N:o 22.

Fredagen den 17 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 2,30 e. m.

Justerades protokollet för den 10 i denna månad.

Anmälades och bordlades statsutskottets memorial n:o 41, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens sjunde hufvudtitel.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 171, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 7, med anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående åtgärder till förekommande eller lindring af olägenheterna för skärgårdsbefolkningen af sjöfarten inomskärs under vintertiden, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Upplästes och godkändes statsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 23, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående försäljning af två till kronoparken Tönnersjöheden i Hallands län hörande inäggområden.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran följande den 15 innevarande mars bordlagda ärenden, nämligen statsutskottets utlåtanden n:is 34—40, sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande n:o 3, lagutskottets utlåtande n:o 34 äfvensom Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 2.

Herr Rettig erhöll på begäran ordet och yttrade: Bland handels-, industriens och sjöfartens utöfvare i vårt land har allt mer och mer den åsikten gjort sig gällande och den önskan uttalats, att dessa näringar på ett kraftigare och mera effektivt sätt måtte bevakas och försvaras såväl i Riksdagen som vid Konungens rådsbord. En del ledamöter af Riksdagen såväl af Första som Andra Kammaren hafva därför enats om en motion, gående ut på inrättande af ett särskildt departement för handel, industri och sjöfart, och då jag åtagit mig att framföra denna motion i Första Kammaren, tillåter jag mig, herr grefve, att med förbigående af motiveringen hemställa, att Riksdagen i skrifvelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till inrättande af ett nytt statsdepartement, omfattande handel, industri och sjöfart.

Denna motion är undertecknad af Axel G. Andersson, A. L. Apelstam, E. A. Enhörning, I. H. Dieden, P. Lundsten, H. E. Montgomery, P. Em. Lithander, Gottfr. Olsén, Axel Petri, John Rettig, H. Sternhagen, Vollrath Tham och P. G. Tamm.

I motionens syfte instämma:

W. von Hallwyl, A. E. Håkanson, Rich. Akerman, Martin Nisser och John Lovén.

Härefter aflämnades ifrågavarande motion, som erhöll ordningsnumret 37 och öfverskriften: angående skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till inrättande af ett nytt statsdepartement, omfattande handel, industri och sjöfart.

Motionen blef på begäran bordlagd.

Ordet lämnades på begäran till herr Trygger, som yttrade: Jag får anhålla, att de i dag första gången bordlagda ärendena måtte uppföras främst på föredragningslistan för morgondagen samt att sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande måtte sättas sist på nämnda lista.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Justerades två protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 2,50 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.

Lördagen den 18 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 11 i denna månad.

Hans excellens herr statsministern *Boström* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga skrifvelse till Riksdagen om utväljande af särskilda deputerade att med Konungen öfverlägga.

Efter föredragning af ifrågavarande skrifvelse yttrade herr talmannen, att han finge föreslå, det kammaren ville besluta att vid sitt sammanträde nästa onsdag företaga val af sådana deputerade, som i skrifvelsen afsåges.

Detta förslag antogs.

Herr statsrådet *Virgin* aflämnade Kungl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående förvaltningen af Trollhätte kanal- och vattenverk m. m.

Anmäldes och bordlades:

statsutskottets utlåtande n:o 5, angående regleringen af utgifterna under riksstatens fjärde hufvudtitel, omfattande anslagen till landtförsvaret;

sammansatta stats- och lagutskottets utlåtande, n:o 4, i anledning af väckta motioner om ändringar i stadgan angående skjutsväsendet; äfvensom

bevillningsutskottets memorial n:o 17, med framställning om öfverlämnande till Riksdagens särskilda utskott n:o 2 af två till bevillningsutskottet hänvisade motioner.

Upplästes två till kammaren inkomna protokoll, så lydande:

År 1905 den 17 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels Riksdagens full-

måktige i riksbanken efter herrar S. G. von Friesen och O. Jonsson i Hof, hvilka voro i tur att afgå, dels ock suppleanter för fullmäktige i riksbanken; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedde till:

fullmäktige:

herr von Friesen, Sixten Gabriel, ledamot af Riksdagens Andra Kammare, med 48 röster

herr Jonsson, Olof, ledamot af Riksdagens Första Kammare, med 48 röster;

samt till *suppleanter* för tiden från valet till dess nytt val under år 1906 försiggått:

herr Tham, Vollrath Henrik Sebastian, ledamot af Riksdagens Första Kammare, med 48 röster,

herr Wikström, Pehr Magnus, grosshandlare, med 47 röster,

» Francke, Otto, grosshandlare, med 46 röster.

P. Pehrson.

Sv. Joh. Sandqvist.

A. Hansson i Solberga.

P. G. Tamm.

År 1905 den 17 mars sammanträdde kamrarnes valmän för att jämlikt 71 och 73 §§ riksdagsordningen utse dels Riksdagens fullmäktige i riksgäldskontoret ej mindre för valperioden 1905—1908 efter herrar J. Johansson i Noraskog och G. F. Östberg, af hvilka den förre afidit och den senare vore i tur att afgå, än äfven för återstående delen af valperioden 1903—1906 efter herr E. Sederholm, hvilken afidit, dels ock suppleanter för fullmäktige i riksgäldskontoret; och befunnos, efter valens slut, hafva blifvit utsedde till

fullmäktige för valperioden 1905—1908:

herr Moll, Victor Ludvig, ledamot af Riksdagens Andra Kam-
mare, med 48 röster,

herr Östberg, Gustaf Fredrik, ledamot af Riksdagens Första
Kammare, med 48 röster;

för återstående delen af valperioden 1903—1906:

herr Hammarström, Alexis, ledamot af Riksdagens Första Kam-
mare, med 24 röster, efter lottning med ledamoten af Riksdagens
Andra Kammare, herr Almqvist, Knut Fredrik Gerhard, som erhållit
lika antal röster;

suppleanter för tiden från valet, till dess
nytt val under år 1906 försiggått:

herr Almqvist, Knut Fredrik Gerhard, ledamot af Riksdagens
Andra Kammare, med 48 röster,

herr Ramstedt, Bernhard Victor, grosshandlare, med 47 röster,
grefve Taube, Carl Oskar, ledamot af Riksdagens Första Kam-
mare, med 46 röster.

P. Pehrson.

Sv. Joh. Sandqvist.

A. Hansson i Solberga.

P. G. Tamm.

På framställning af herr talmannen beslöts, att de upplästa protokollen skulle läggas till handlingarna, äfvensom att Riksdagens kanslideputerade skulle genom utdrag af protokollet underrättas om dessa val samt anmodas låta uppsätta och till kamrarne ingifva förslag till dels förordnanden för de valde, dels skrifvelse till Konungen med anmälan om de förrättade valen, dels ock den paragraf, som därom borde i riksdagsbeslutet intagas.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet den af herr *Rettig* m. fl. nästlidne dag väckta och då bordlagda motion, n:o 37, angående skrifvelse till Konungen med begäran om framläggande af förslag till inrättande af ett nytt statsdepartement, omfattande handel, industri och sjöfart.

Vid föredragning af statsutskottets under gårdagen bordlagda memorial n:o 41, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i vissa frågor rörande anslag under riksstatens sjunde hufvudtitel, blefvo de i detta memorial föreslagna voteringspropositioner godkända.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 15 och 17 innevarande månad bordlagda utlåtanden:

n:o 34, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar om anslag till vissa kanal- och hamnarbeten, samt

n:o 35, i anledning af väckt motion om förvärfvande åt staten af Göta kanalverk,

biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande statsutskottets den 15 och 17 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 36, i anledning af Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar angående personalen vid statens järnvägar.

Punkterna 1 och 2.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

Punkten 3.

Lades till handlingarna.

Angående
tillfällig löne-
förbättring för
viss betjänings-
personal vid
statens järn-
vägar.

Punkten 4.

Kungl. Maj:t hade i statsverkspropositionen föreslagit Riksdagen medgifva,

»att ett tillfälligt lönetillägg af 60 kronor, för år räknadt, må under år 1905 af trafikmedel tilldelas de inom järnvägsstyrelsen anställda kontorsbiträden och de betjante vid statens järnvägars distrikt och ångfärja, som åtnjuta en aflöning af 960 kronor eller därunder, med undantag dock för den personal, som på grund af Kungl. Maj:ts bref den 22 juni 1904 uppflyttats i högre löneklass utan att, enligt de för uppflyttning i löneklass gällande allmänna grunder, hafva varit från och med år 1905 berättigad till dylik uppflyttning, samt

att detta lönetillägg icke skall utgöra hinder för uppbärande af vare sig särskildt tilläggsarfvode eller aflöningsförbättring, som enligt gällande bestämmelser kan tillerkännas vissa tjänsthafvare, eller, därest allmänt dyrtidstillägg skulle tilldelas statens tjänstemän och betjante, sådant dyrtidstillägg, hvilket dock icke får beräknas å förberörda lönetillägg.»

I en inom Andra Kammarerna väckt motion (n:o 91) hade herr *F. O. Berg* i Göteborg hemställt, att Riksdagen, med ändring af hvad Kungl. Maj:t i ärendet föreslagit, ville medgifva,

»att ett tillfälligt lönetillägg af 120 kronor, för år räknadt, må under år 1905 af trafikmedel tilldelas de inom järnvägsstyrelsen anställda kontorsbiträden och de betjante vid statens järnvägars distrikt och ångfärja, som åtnjuta en aflöning af 960 kronor och därunder, med iakttagande af att den personal, som på grund af Kungl. Maj:ts bref den 22 juni 1904 uppflyttats i högre löneklass utan att, enligt de för uppflyttning i löneklass gällande allmänna grunder, hafva varit berättigad till dylik uppflyttning, endast erhålla 60 kronor; samt

att detta lönetillägg, på sätt Kungl. Maj:t föreslagit, icke skall utgöra hinder för uppbärande af vare sig särskildt tilläggsarfvode eller aflöningsförbättring, som enligt gällande bestämmelser kan tillerkännas vissa tjänsthafvare, eller, därest allmänt dyrtidstillägg skulle tilldelas statens tjänstemän och betjante, sådant dyrtidstillägg, hvilket dock icke får beräknas å förberörda lönetillägg.»

Utskottet hade i nu föredragna punkt hemställt »att Riksdagen, med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande framställning och afslag å den af herr *Berg* i ämnet väckta motionen, må medgifva, att ett tillfälligt lönetillägg af 60 kronor, för år räknadt, må under år 1905 af trafikmedel tilldelas de inom järnvägsstyrelsen anställda kontorsbiträden och de betjante vid statens järnvägars distrikt och ångfärja, som åtnjuta en aflöning af 960 kronor eller därunder, med undantag dock för den personal, som på grund af Kungl. Maj:ts bref den 22 juni 1904 uppflyttats i högre löneklass utan att, enligt de för uppflyttning i löneklass gällande allmänna grunder, hafva varit från och med år 1905 berättigad till dylik uppflyttning, samt

att detta lönetillägg icke skall utgöra hinder för uppbärande af vare sig särskildt tilläggsarfvode eller aflöningsförbättring, som enligt gällande bestämmelser kan tillerkännas vissa tjänsthafvare, eller, därest allmänt dyrtidstillägg skulle tilldelas statens tjänstemän och betjante, sådant dyrtidstillägg, hvilket dock icke får beräknas å förberörda lönetillägg.»

Angående tillfällig löneförbättring för viss betjäningpersonal vid statens järnvägar.
(Forts.)

Herr Lithander: Det är tydligt och klart, att det vore ändamålslost begära ändring *nu* i den lönebestämmelse, hvarom såväl kungl. järnvägsstyrelsen som Kungl. Maj:t och nu senast statsutskottet enat sig. Det har heller icke varit i den afsikten, som jag tillåtit mig begära ordet, utan jag har gjort det endast för att få framhålla, att det nu begärda tillfälliga personliga större lönetillägget till stationskarlarna är synnerligen behjärtansvärdt och af behovvet väl påkalladt. Det är ju att hoppas, att genom den förestående allmänna löneregleringen skall genomföras en behöflig ökning i dessa järnvägsbetjäntes löneförmåner, men den saken kan ju taga ganska lång tid och ett uppskof är för dem ganska svårt att uthärda. Kungl. Maj:t har, som synes af betänkandet, erkänt behovvet af denna löneförbättring. Kungl. Maj:t säger nämligen, att den närvarande aflöningen »svårligen kan anses motsvara de högt uppressade lefnadskostnaderna. Härtill kommer, att den tjänstgöring, som af dessa betjante kräfves, i allmänhet är mer än vanligt slitande och på samma gång i flera fall af den ansvarsfullaste art.» Statsutskottet har däremot å sid. 37 uttalat tvifvelsmål om behovvet, och det är hufvudsakligen mot detta uttalande, som jag vill inlägga en gensaga. Utskottet säger nämligen i betänkandet, att »det med skäl kan ifrågasättas, huruvida det föreslagna lönetilläggets beviljande är af förhållandena verkligen påkalladt». Jo, mina herrar, att det är af behovvet påkalladt är tämligen säkert. Jag erkänner gärna, att förhållandena kunna ställa sig ofantligt olika på de smärre platserna och i de stora städerna, men i de stora städerna, där lefnadskostnaderna äro högt uppdrifna, där är det nog mycket svårt, att icke säga omöjligt för en stationskarl med familj att uteslutande på sin lön draga sig fram. Det går icke utan att hans hustru äfven måste skaffa sig arbetsförtjänst, hvilket naturligtvis sker på bekostnad af omvårdnaden om hemmet och de uppväxande barnen.

Jag fattar mycket väl statsutskottets ställning, då klagomål höras från alla håll, och jag kan väl förstå att det finns ingen möjlighet att tillmötesgå alla. Men det är icke heller mot den tillfälliga svårigheten i detta afseende som jag uttalar mig, utan mot utskottets yttrande, att det vore tvifvelaktigt, huruvida behovvet förefunnes. Ja, i afseende härå har jag verkligen gjort mig det största besvär att undersöka förhållandena och därvid kommit till det resultat, att det är med den lön, de för närvarande åtnjuta, omöjligt för dessa betjante att med familj draga sig fram utan mycket stora svårigheter. Jag ber att i detta sammanhang få påpeka, att dessa stationskarlar hafva en särdeles ansvarsfull befattning, hvilken dessutom är riskabel därför, att de snart sagdt hvarje

Angående
tillfällig löne-
förbättring för
viss betjänings-
personal vid
statens järn-
vägar.
(Forts.)

stund äro utsatta för att skada sig till lif och lem, hvartill kommer att de fel, som de möjligen kunna begå, vare sig af försummelse eller eljest af våda och ofrivilligt, straffas mycket hårdt. Jag tror att däri ligger en förklaring öfver att järnvägsstyrelsen icke kan till sina betjante antaga annat än dugligt och prägtigt folk, och man har ingen anledning säga annat än att de svenska järnvägarnes personal består af bra folk; men då bör det också å andra sidan vara statens plikt att se till, att de aflönas på sådant sätt, att de kunna existera lika väl som de, hvilka på andra områden utföra motsvarande arbete. En jämförelse med vanliga månadskarlar visar emellertid, att dessa i de allra flesta fall hafva en större inkomst än järnvägsbetjante, och t. ex. spårvägspersonalen har mycket högre aflöning än stationskarlarna. Detta kan icke gärna vara rättvist — de, hvilka tjäna staten på det berömvärda sätt, som vår järnvägspersonal i allmänhet gör, borde också vara ordentligt aflönade.

Det har inom järnvägsstyrelsen länge rådat en särskild sträfvan att skaffa den resande allmänheten så låga priser som möjligt för sina resor, och i det afseendet har man gått kanske nästan väl långt, ty man reser alldeles ovanligt billigt på våra statsjärnvägar. Så kan man t. ex. resa mellan Göteborg och Stockholm för 10 kronor. Jag undrar just, om det icke från det allmännas sida vore mera skäl att i första rummet se till, att de, som äro anställda som tjänare vid dessa järnvägar, finge bättre aflöning, än att gå så långt ner med taxan på biljettpriserna, att dessa nära nog understiga hvad den resande allmänheten skäligen torde böra erlägga för sin fort-skaffning å våra järnvägar, hvarförutom vid alla möjliga tillfällen beviljas nedsättning i de förut låga biljettpriserna åt föreningar och korporationer för än det ena och än det andra ändamålet.

Jag har här i min hand åtskilliga promemorior och uppgifter angående dels stationskarlarnes tjänstgöringsskyldighet och dels hvad det kostar dem att lefva å olika platser m. m. Jag vill dock icke nu besvära kammaren med någon specifik redogörelse för innehållet af dessa uppgifter, men jag vill uttala den förhoppning, att, när det en gång kommer till en lönereglering för ifrågavarande tjänstepersonal, de då måtte tillerkännas åtminstone något hundratal kronor utöfver hvad de för närvarande åtnjuta.

Jag har emellertid icke något yrkande att i dag framställa.

Herr Tamm, Hugo: Denna fråga är ju af den allra ömtåligaste natur, då den berör det alltid kinkiga spörsmålet om förhållandet mellan arbetsgifvare och arbetare. Dess lösning underlättas naturligtvis ingalunda däraf, att bland denna järnvägsbetjäning det är icke mindre än 6,772 personer, som enligt sista arbetsstatistiken äro inne i fackföreningar. Tyvärr ledas ännu så länge fackföreningarna icke på ett sådant sätt, som jag hoppas att de skola komma att göra, att man verkligen afser som hufvudmål arbetarnes verkliga bästa, utan många andra bevekelsegrunder få där spela in. Det är äfven svårt för Riksdagen att vara den bestämmande såsom arbetsgifvare. När afgörandet ligger hos 400 personer med olika känslor

och uppfattningar i frågan, blir det ju ytterligt svårt att åvägabrunga en lösning på bästa sätt. Det är nog ingen annan utväg än att i denna fråga söka stödja det förslag regeringen kommit till. Men på grund af de argument, som i denna fråga upptagits, nödgas jag i alla händelser längre, än jag skulle önska, uppehålla mig vid densamma.

Hvad man anfört som argument är egentligen förhållandet mellan två faktorer: lefnadskostnaderna för betjante å ena sidan och å andra sidan hvad de hafva i aflöning. Att beräkna lefnadskostnaderna torde väl vara bland det allra svåraste, som man kan taga sig för. Det är ju allmänt bekant, huruledes i ett hushåll, där mannen är ordentlig och hustrun är en hushållsaktig, god husmoder, en viss summa både räcker till hushållets behof och kan lämna öfverskott, under det att samma summa i ett annorlunda beskaffadt hushåll ingalunda förslår. Då det gäller en personal på omkring 8,000 personer, kan man ej ordna aflöningsförhållandena så, att icke från många håll klagomål komma, att det icke räcker. Man kan ej taga till aflöningen så, att den, såsom önskvärdt vore, räcker under alla förhållanden, så att ingen af hela personalen menar sig icke hafva sina lefnadskostnader betäckta. Ännu annorlunda ställer sig frågan, som herr Lithander mycket riktigt sade, då man besinnar, att personalen är spridd öfver hela Sverige, på dyra orter och på billiga orter. Man kan icke sätta aflöningen så, att den utgår efter förhållandena på de dyraste orterna, och det är gruffligt svårt att bestämma en aflöning på det sätt, att den blir något så när rättvis efter hvarje orts lefnadsförhållanden, något som Kungl. Maj:t äfven påpekat. Försök äro gjorda att justera aflöningsförhållandena i sistnämnda riktning, och den enda lösningen af frågan tror jag är, att man går vidare på den vägen, att man justerar i olika former en aflöning något högre för de dyrare orterna. För min del inser jag dock, att, som det nu är, det är svårt att göra det, och, som jag sagt, de två skäl, jag nyss anförde, visa, att man ej kan gå så till väga, att man tillfredsställer alla behof, utan att det skulle blifva sådana aflöningar, att det rent af icke skulle vara möjligt att gifva så stora.

Att nu, såsom motionären i Andra Kammaren gjort, beräkna, att intet hushåll, som är man, hustru och tre barn, kan lefva under 1,380 kronor för år, ja, det är en kalkyl, som hör till dessa besynnerliga kalkyler, där värdet skall uträknas å mat och kläder o. s. v. Och hvad skulle detta betyda? Jo, det skulle betyda, att icke endast hela arbetarebefolkningen på landet, utan äfven de mindre jordbrukarne, ja, jag tror, den allra största delen af svenska folket, skulle stå nedanför den af motionären beräknade siffran och följaktligen vara satta på svält. Det är dock i alla fall en stor del af dessa, såsom de smärre jordbrukarne, som betala tunga skatter. Jag tror icke, att man kan säga, att en sådan kalkyl är någonting att basera sig på. Jag kan icke finna, att det i detta fall är mer än *en* kalkyl, som kan vara gällande, och det är jämförelse med hvad industriarbetarne, hvad förmännen t. ex. på landet, hvad personer, som ha andra tjänster, verkligen hafva för sitt arbete. Det

*Angående
tillfällig löne-
förbättring för
viss betjänings-
personal vid
statens järn-
vägar.
(Forts.)*

Angående
tillfällig löne-
förbättring för
viss betjänings-
personal vid
statens järn-
vägar.
(Forts.)

är något, hvarom hvar och en kan göra sig ett ungefärligt begrepp med sin personkännedom i orterna och därigenom erhålla en proba på, huru mycket det verkligen behöfves till lefnadskostnaderna. Utländska siffror lämna ej mera stöd än alla andra kalkyler. Men om man kan säga: på den och den aflöningen lefver en stor del af svenska folket väl och på det hela taget nöjd, då har man en jämförelsepunkt, som är mycket säkrare än många andra, erfarenhetens jämförelsepunkt. Härmed har jag emellertid ej velat fränkänna kalkyler öfver lefnadskostnaderna allt värde.

Så är det en andra faktor, hvarom herr Lithander yttrade sig nyss. Jag undrar, huru många i kammaren som verkligen hafva reda på detta inkrånglade aflöningssystem. Det är, som jag skall be att få visa, icke så enkelt. Jag har här ett pappersark, som är fullsatt med stater. Men jag skall icke skrämma kammaren därmed, ett uppläsande däraf skulle vålla ändå större oreda; jag skall emellertid be att få framställa de grunder, på hvilka aflönings-systemet är baserad.

Man ser i första tabellen i Kungl. Maj:ts proposition, hvad *arfvodet* är för olika grupper. Begynnelsearfvodet är mycket olika. Maskinafdelningen börjar på en högre begynnelsesiffra och andra afdelningar på en mycket lägre. Så t. ex. börja somliga på 900 kronor, andra på 720 kronor, andra på 600 kronor, andra på 540 kronor och några på 480 kronor. Jag får dock säga, att i hela järnvägsstaten är det blott 23, som ha den låga begynnelseaflöningen af 480 kronor, så att man nästan kan fränse denna. Med afseende på arfvodena är emellertid att observera, att för de större stationerna, de dyrare stationerna, Kungl. Maj:t har rätt att bestämma en högre begynnelsesiffra än den vanliga, t. ex. 600 kronor, under det att i samma klass på annat håll början göres med 480 kronor, med hvilken aflöning en ung pojke träder in och börjar sin tjänstgöring vare sig på station eller såsom banvakt.

Till arfvodet kommer sedermera hvad som finnes upptaget på en annan tabell i Kungl. Maj:ts proposition: de ständigt sig ökande s. k. *ålderstilläggen*. Dessa utgå med 60 kronor för hvarje ålderstillägg, och de variera till den grad i antal, att t. ex., under det att ett manligt kontorsbiträde i styrelsen har 8 sådana tillägg, en vaktmästare har 2, en konduktör 5, en stationskarlsförman 5 och en banvakt 3. Med ett ord, ålderstilläggen utgå så, att löntagaren för hvarje tillägg, hvarmed arfvodet höjes respektive hvarvt annat eller hvarvt tredje år, får ett plus i sin aflöning af 60 kronor, som är afsedt att blifva ett tillskott till bestridande af hans lefnadskostnader i mån som dessa stiga, då han kan antagas skola sätta bo och då barnen börja kosta honom mera i uppfostran.

Vidare finnes *tilläggsarfvode*. Detta är just en af de former, under hvilka Kungl. Maj:t är berättigad att höja aflöningen på de dyrare orterna. Så hafva alla stationskarlar i de stora städerna ett extra tilläggsarfvode af högst 60 kronor per år. Äfven gifves tilläggsarfvode för vissa tjänster, broars bevakning o. d., så att stationskarlsförmän kunna hafva 60—180 kronors tillägg, stations-

karlar jämväl å andra och tredje klassens stationer 60 kronors tillägg och banvakter vid vissa svårare punkter 60—120 kronors tillägg per år. Genom tilläggsarfvodet har den fördel beredts, att, utan att aflöningsystemet därigenom störes, Kungl. Maj:t kan höja aflöningen för personal på svårare platser efter sig företeende omständigheter.

Utom dessa förmåner hafva järnvägsbetjante *fri bostad*, hvari ingår *vedbrand*. Ersättning för denna förmån utgår med 20 procent af arfvodet, då någon nödgas hyra. Detta är således ett tillägg af ett icke obetydligt belopp. Det är ju $\frac{1}{5}$ af arfvodet med andra ord, som kommer till och ej synes i första tabellen.

En förmån, som åtnjutes af hela den lägre personalen, är *beklädnadsersättning*. Sådan utgår t. ex. för en banvakt med 120 kronor om året. När man vet, att banvakter och stationskarlar ej behöfva hafva uniform, äro dessa 120 kronor faktiskt ett rent tillägg till lönen, som dock utgår i särskild form.

Tågpersonalen, som sliter mest och har det tyngsta och ansvarsfullaste arbetet, har dessutom s. k. *milpenningar*, som utgå till alla densamma tillhörande funktionärer och för år 1904 beräknats till i medeltal lägst 192 kronor och högst 276 kronor. Detta är således ett ganska afsevärdt tillägg. Motionären säger visserligen, att det åtgår till vivre under resorna. Men tågpersonalen, som ju förflyttar sig inom en viss rayon, ordnar det mycket billigt för sig, så att milpenningarna visst icke åtgå till extra utgifter under resorna, utan nog lämna någon behållning.

Sedan hafva vi för jämnande af dessa aflöningar en *särskild aflöningsförbättring*, som utgår till alla järnvägsbetjante i femte distriktet med icke obetydliga belopp: från 20 ned till 5 kronor i månaden.

Man må äfven ihågkomma, att järnvägsbetjante hafva rätt till *ledighet* 14 dagar utan afdrag å sina aflöningsförmåner och i händelse af långvarig sjukdom få behålla $\frac{4}{5}$ däraf, om aflöningsförmånerna understiga 1,500 kronor. Blifva de sjuka, hafva de sålunda en ovanligt stor del af sin aflöning i behåll, hvilket naturligtvis är en stor fördel.

Vidare hafva de något, som möjliggör ett förbilligande af deras lefnadskostnader, s. k. *hushållsbiljetter*. År t. ex. potatisen dyr på en ort, skrifver man efter sådan från en plats, där den är billig, och man får den till sig utan någon kostnad för frakt. Järnvägsbetjantes många naturförmåner måste man också beakta vid bedömande af förevarande fråga.

Slutligen bör bemärkas förmånen af *pension*, som utgår med $\frac{4}{5}$ af arfvodet.

Af det anförda torde herrarne finna, att man måste hafva noggrant studerat dessa aflöningsförhållanden, innan man kan våga sig på att säga, att järnvägsbetjante hafva för lågt betaldt. Man måste snart sagdt hafva gjort en beräkning för hvarje person, såsom Kungl. Maj:t gjort i sin proposition. Först sedan man satt sig in i aflöningsförhållandena och gjort klart för sig, hvad järnvägsbetjantes aflönings-

Angående tillfällig löneförbättring för viss betjäningspersonal vid statens järnvägar.
(Forts.)

*Angående
tillfällig löne-
förbättring för
viss betjänings-
personal vid
statens järn-
vägar.
(Forts.)*

förmåner i realiteten bestiga sig till, kan man våga sig på ett om-
döme, att aflöningen är för liten i förhållande till lefnadskostnaderna.

För att på något sätt sammanfatta de meddelade aflönings-
detaljerna, vill jag taga ett exempel från en särskild klass. En ung
man, som icke behöfver hafva några kvalifikationer, inträder som
stationskarl och får efter Kungl. Maj:ts förslag genast en inkomst
af 660 kronor jämte bostad eller 814 kronor, om han får bostads-
ersättning. Sedermera stiger med ålderstillägg och dylikt hans in-
komst till högst 900 kronor med bostad, 960 kronor med bostad,
1,020 kronor med bostad, 1,080 kronor med bostad eller 1,190
kronor med bostad. Detta är således den faktiska inkomst, han
såsom stationskarl kan få. Han inträder ung med 660 kronor jämte
bostad och stiger successivt med 60 kronor för hvarje ålderstillägg.
Vidare är han alltid säker att på gamla dagar få sin försörjning
genom den pension han erhåller, och slutligen har han, om han är
en bra karl, möjlighet att ytterligare avancera genom öfvergång till
den relativt väl aflönade stationskarlsförmansklassen, där högsta
inkomsten kan uppgå till omkring 1,500 kronor.

Jag tror icke att man får säga, att denna aflöning är efter
svenska förhållanden dålig. Jag vill visst icke neka till, att järnvägs-
betjante hafva mycket ansvarsfulla platser, och att de hafva en
slitande tjänst, t. ex. där det går många tåg om dagen, där natt-
tjänst skall fullgöras o. s. v. Det finnes ju äfven många stationer,
där man har litet att göra, och banvakter, som äro så litet upp-
tagna af sin tjänst, att de godt hinna sköta de täppor, som de mer-
endels få. Men låt vara att tjänsten i allmänhet är slitande, den
gifver dock, såvidt jag kan finna, med de aflöningsförmåner och
den pensionsförmån jag nu omnämnt, försörjning för hela lifvet.

Ännu en jämförelse! Huru ställer det sig, om man försätter att
ständigt öka aflöningsförmånerna för denna personal? Jo, en fortsatt
sådan ökning verkar med absolut nödvändighet på aflöningsförhållan-
dena i allmänhet i Sverige. Den verkar på de enskilda järnvägarnes
aflöningsförhållanden, den bidrager allt mer och mer att draga per-
soner från såväl industrien som jordbruket till dessa höga aflöningar,
som alltmera blifva de normerande för aflöningarna i allmänhet i
vårt land. Det gäller här, om staten skall betala mera och rund-
ligare. Gränsen är svår att draga. Men såvidt de nuvarande för-
hållanden på andra områden få tagas till jämförelsepunkt, har ut-
skottet icke kunnat finna annat, än att Kungl. Maj:ts förslag fullt
tillfredsställer billiga anspråk från den personal, hvarom här är fråga.
Utskottet har dock icke kunnat underlåta att uttala farhågor för,
att genom dessa ständiga löneökningar — från år 1897 hafva vi
på riksgäldsafdelningen haft att behandla förslag om sådana hvart-
enda år, kan jag säga — denna i så hög grad normerande aflöning
uppdrifves till en höjd, som kommer att verka skadligt med afseende
å hela den stora produktionens arbetareskaror.

Det är på denna grund, som jag tror, att det uttryck, som herr
Lithander opponerade sig emot, har verkligt skäl för sig. Och då
nu utskottet tillstyrkt bifall till Kungl. Maj:ts förslag, som uppbares

af den auktoritet regeringen besitter, hvilken är i stånd att taga en öfverblick öfver alla dessa förhållanden, tror jag, att utskottet i denna fråga förfarit både rättvist och med nödig försiktighet. Jag anhåller, herr talman, om bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning biföll kammaren hvad utskottet i föreliggande punkt hemställt.

Vid förnyad föredragning af statsutskottets den 15 och 17 innevarande mars bordlagda utlåtanden:

n:o 37, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående pension åt aflidne stationsmästaren Per Mårtenssons änka och minderåriga son,

n:o 38, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående beredande af lånemedel för fortsatt utveckling af statens telefonväsende i afseende å lokala telefonnät med förbindelseledningar,

n:o 39, i anledning af väckt motion angående förvärfvande åt staten af malmfälten i Gellivare m. m., och

n:o 40, i anledning af väckt motion om upprättande af ett register öfver de vid riksdagarna åren 1867—1899 väckta motionerna, biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 15 och 17 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 34, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse af 5 § i lagen om straffregister den 17 oktober 1900, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning af Första Kammarens tillfälliga utskotts den 15 och 17 innevarande månad bordlagda utlåtande, n:o 2, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående vidtagande af åtgärder för inskränkning af uppläsandet af kungörelser i kyrkorna, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogs å nyo och företogs punktvis till afgörande bevillningsutskottets den 13 och 14 i denna månad bordlagda betänkande n:o 16, i anledning af väckta motioner angående vissa ändringar i 4 och 11 §§ bevillningsförordningen.

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevilning för nykterhetsorganisationer.

Punkten 1.

I motion, n:o 139, afgifven inom Andra Kammaren af herr *A. Olsson* i Mårdäng, med hvilken sju andra af kammarens ledamöter instämt, hade föreslagits, »att Riksdagen ville besluta om sådant tillägg uti § 4 mom. b) gällande bevilningsförfordning, att nykterhetsorganisationer för dem tillhöriga byggnader blifva från bevilnings-taxering befriade».

Utskottet hade i förevarande punkt på andragna skäl hemställt, att herr *Olssons* nu ifrågavarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid punkten hade reservation afgifvits af herrar *Tillberg, J. Bromée, Almqvist, O. A. Ericsson, Beckman*, friherre *Bonde* och herr *Eklund*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af herr *A. Olssons* i Mårdäng förevarande motion måtte besluta, att § 4 bevilningsförfordningen skulle erhålla följande förändrade lydelse:

4 §.

Fastighetsbevilning erlägges *icke* af

a) staten;

b) akademier, vetenskapliga samfund, allmänna undervisningsverk och barmhärtighetsinrättningar: för dem tillhöriga allmänna platser, tomter och byggnader;

kommuner och andra menigheter: för dem tillhöriga, inom deras eget område belägna allmänna platser, tomter och byggnader;

regementen och officerskårer: för deras vid mötesplatser till begagnande under mötena uppförda byggnader;

enskilda personer eller samfund: för dem tillhöriga kyrkor och bönehus; samt

nykterhetsföreningar: för dem tillhöriga byggnader, afsedda för deras verksamhet;

allt dock endast så framt nu omförmälda allmänna platser, tomter, byggnader, kyrkor och bönehus icke lämna ägaren någon inkomst; börande i motsatt fall fastighetsbevilning utgöras för så stor del af fastighetens taxeringsvärde, som enligt den i instruktionen för taxeringsmyndigheterna bestämda grund motsvarar inkomstbeloppet;

c) — — — — —
d) — — — — —

Vidare hade friherre *C. J. Beck-Friis* reserverat sig, dock utan att angifva sin åsikt.

Friherre *Beck-Friis, Carl Joachim*: Uti bevilningsförfordningen är för närvarande föreskrifvet, att fastighetsbevilning erlägges icke af »enskilda personer och samfund för dem tillhöriga kyrkor

och bönehus, dock endast så framt dessa kyrkor och bönehus icke lämna ägaren någon inkomst; börande i motsatt fall fastighetsbevilning utgöras för så stor del af fastighetens taxeringsvärde, som enligt den i instruktionen för taxeringsmyndigheterna bestämda grund motsvarar inkomstbeloppet». I en inom Andra Kammaren väckt motion har föreslagits, att samma förnån skulle tillkomma nykterhetsföreningar för dem tillhöriga hus afsedda för deras verksamhet. Bevillningsutskottet har afstyrkt bifall till denna motion. Det skäl utskottet därför anfört är, att nykterhetssällskap till sin egentliga verksamhet äfven kan hafva ekonomiskt syfte. Beträffande detta ber jag att få erinra om att, ifall de hafva någon inkomst af dessa byggnader eller något ekonomiskt syfte med desamma, blifva de också därför vederbörligen beskattade. Utskottet framhåller äfven att de hus, som tillhöra nykterhetsföreningar, ofta upplåtas till konserter eller dylika ändamål, men det torde nog äfven vara förhållandet med bönehus. Vidare framhåller utskottet, att, om denna motion skulle bifallas, säkerligen andra föreningar med liknande sedligt syfte skulle komma med samma begäran. Ja, detta är mycket troligt, men i så fall tillkommer det Riksdagen att afgöra, huru befogade dessa framställningar kunna vara. Beträffande dessa nykterhetsföreningar ber jag särskildt att få framhålla, att de torde vara utbredda öfver nästan hela vårt land och att den verksamhet, som de utöfva, varit till stort gagn för och säkerligen mycket befordrat nykterheten bland vårt folk. Jag anser därför, att de hus, som äro behöfliga för dylika ändamål, böra uti förevarande afseende jämsställas med bönehus.

Inom utskottet deltog jag i behandlingen af denna fråga och reserverade mig emot det beslut, hvartill utskottet kom. Jag anhåller nu att få yrka bifall till den af herr Tillberg m. fl. afgifna reservation.

Herr Cavalli: Hafva möjligen kammarens ledamöter gjort sig reda för hvad det ifrågavarande förslaget afser? Jo, mina herrar, det afser att på skattelagstiftningens område införa känslostämningar. Det är nu i våra dagar så modernt att tala om nykterhet, och de, som syssla därmed eller åtminstone bära den skylten, hafva alltid rätt, och när de komma med sina förslag, äro dessa vanligtvis framställda så, att hvar och en som däremot vågar tala ett nyktert ord — jag ber om ursäkt för uttrycket — bemötes med öfverlägsenhet. Detta gäller icke minst då det är fråga om skattelagstiftning i nykterhetens intresse. Men hvilka åtgärder, vi än böra vidtaga för befrämjande af nykterhet i vårt land, icke böra de falla inom skattelagstiftningens område — där höra de ej hemma. Jag bestrider hvad min kamrat i bevillningsutskottet nyss sade, då han jämsställde dessa byggnader med bönehus. Jag tror för min del, att de böner, som läsas i nykterhetslokalerna, äro mera fåtaliga än de politiska tal, som där hållas. I detta fall behöfver jag icke åberopa något exempel; hvar och en vet, att jag har rätt. Men jag talar öppet och oförskräckt, hvilket man i denna fråga i allmänhet icke har mod eller lust till.

Frågasatt frihet från fastighetsbevilning för nykterhetsorganisationer.
(Forts.)

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevilning för nykterhetsorganisationer.
(Forts.)

Den siste talaren ville icke bestrida sannolikheten af att många liknande föreningar komme att begära skattefrihet, men, sade han, det vore ej något orätt däruti, ty det tillhörde Riksdagen att bedöma befogenheten af hvarje sådan framställning. Men, har Riksdagen tagit ett steg, som med konsekvens kräver ett annat steg, är det ganska svårt att säga nej sedan, då man sagt ja förut. Och om nu, såsom jag befarar, denna skattefrihet beviljas, vet jag verkligen icke, ifall begäran om enahanda förmåner en dag framställles från t. ex. Folkets hus, Stora Sällskapet, Nya klubben eller andra liknande institutioner, om man därtill skulle hafva fog att säga nej.

Det har, mina herrar, sagts i bevillningsutskottet vid behandling af denna fråga, att det vore önskligt att Första Kammaren icke låte detta beslut sig påtvingas genom en gemensam votering, utan att det vore en heder att nu antaga förslaget. Nej, mina herrar, för dem, hvilka i likhet med mig ännu hålla på en konsekvent och klok skattelagstiftning, anser jag det snarare vara en heder att, om detta förslag skulle blifva lag, hafva låtit sig påtvingas desamma genom gemensam votering.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr von Mentzer: Herr greffe och talman, mina herrar! Vi äro nog alla ense om, att det är lämpligt, att vi försvara vårt land emot både yttre och inre fiender, samt att de kostnader äro väl på sin plats, som vi åtaga oss för det yttre försvaret liksom ock, att det är väl använda pengar, som vi anslå till bekämpande af exempelvis tuberkulosen. Vårt land har emellertid en fiende, som, enligt hvad jag vågar påstå, är fullt jämförlig både med våra yttre fiender och med tuberkulosen, och denna fiende heter alkoholismen. Jag skall ej trötta herrarne med att komma med några siffror och visa, hvilka oerhörda härjningar som denna fiende anställer i vårt land. Jag behöfver endast erinra om den höga procent, som, enligt hvad till fullo blifvit ådagalagdt, alkoholismen förorsakar utaf våra utgifter för fattigvård, för hospitalsvård och för fängelsevård. Jag behöfver ej komma med de hemska siffrorna om huru många dödsfall, som alkoholismen förorsakar.

Jag tror icke, att det i längden skall gå att jäfva de sakkunniges påstående, att alkoholismen verkar degenererande på hela vårt folk. Jag tror icke, att man i längden kan jäfva den betydelse, som alkoholismens bekämpande har för lösningen af den sociala frågan.

Ja, det är emot denna vårt lands fiende, som nykterhetsvännerna kämpa.

Jag har redan förut sagt, att det icke är olämpligt utan fullt befogadt att offra miljoner på att bekämpa andra vårt lands fiender. Här begära emellertid nykterhetsvännerna nu icke några miljoner utan endast det lilla, att, då de hafva gemensamma byggnader för sin verksamhet, dessa byggnader skola vara fria från skatt.

Denna begäran har bevillningsutskottet nu besvarat med ett

bleklagdjt nej. Bevillningsutskottet åberopar då först de yttranden, som utskottet förut haft i denna fråga, och jämsätter därvid i fråga om den grund, hvarpå skattefriheten skulle hvila, dessa nykterhetsföreningars hus med bönehusen. Det är nog sant, att nykterhetsföreningarne till en väsentlig del hafva ett sedligt ändamål, men jag tror också, att man med fullt fog kan säga, att denna bevillningsfrihet skulle stödja sig på en annan grund, nämligen samma grund, som torde hafva föranledt den befrielse, som finnes stadgad för öfriga i 4 § af bevillningsförordningen omnämnda byggnader. Jag menar den grunden, att byggnader, som äro uppförda till förmån för det allmänna bästa, kunna och böra vara fria från bevilling. Den föregående talaren ville, tycktes det mig, gå ännu längre än bevillningsutskottet och förneka, att man med dessa byggnader afsåge att främja ett sedligt ändamål. Han sade, att där icke ens förekommo några böner, som voro af vidare värde. Bevillningsutskottet säger emellertid, att de hafva ett sedligt ändamål, men att de tillika hafva ett ekonomiskt ändamål, och att därför icke någon befrielse kan förekomma.

Såvidt jag förstår, hafva stråfvanden med ett sedligt syftemål alltid äfven inflytande på det ekonomiska. Jag kan därför icke förstå, att nykterhetsföreningarne skulle behöfva få någon särställning, särskildt som man just med hänsyn till den ekonomiska sidan af saken väl borde beakta, att den ekonomi, som nykterhetsföreningarne hafva, icke afser deras eget förvärf i ringaste mån, utan endast åsyftar det allmänna bästa.

Vidare säger bevillningsutskottet, att allt detta nog kan vara bra, men att skattefrihet icke kan beviljas, därför att då så många andra skulle med samma fog som nykterhetsföreningarne kunna komma och begära denna frihet. Därpå skulle jag vilja svara: visa mig några andra föreningar, som hafva en sådan ingripande betydelse och verka i samma omfattning för det allmänna bästa som nykterhetsföreningarne, så skall jag gärna vara med om att medgifva samma frihet äfven för dem.

För resten betacka sig nykterhetsföreningarne säkerligen för den jämförelse, som bevillningsutskottets ärade ordförande behagade göra mellan deras byggnader och Folkets hus.

Bevillningsutskottet säger slutligen, att några nya skäl icke hafva tillkommit, och att därför nu icke skulle finnas någon större anledning än förut att tillmötesgå den gjorda framställningen. Jag hänvisar härvidlag till motionen, där dock anföras de nya skälen, att, sedan frågan sist förekom, flera landsting, stadskommuner och landskommuner lämnat anslag till dessa föreningar och deras verksamhet. Det är väl då föga lämpligt att, sedan dylika anslag lämnats, staten skulle komma och utkräfva skatt.

Det är nog så, att den nu gällande förordningen i detta stycke tillämpas på olika sätt inom skilda delar af riket, och att på somliga ställen dessa byggnader äro skattefria men på andra ställen beskattade. Den allmänna meningen torde enligt mitt förmenande allt mer och mer gå i den riktningen, att man vill hafva dessa

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevilling för nykterhetsorganisationer.
(Forts.)

Ifrågasatt frihet från fastighetsbeviljning för nykterhetsorganisationer.
(Forts.)

byggnader skattefria. Skulle det nu ytterligare fastslås och vidhållas, att de ovillkorligen skola beskattas, så tror jag att det ligger nära till hands, att de kommuner, som hafva kommit till insikt om verksamhetens betydelse, i alla händelser skola befria dem från kommunal skatt. Detta påminner dock om, hvad man någon gång förr hört talas om, nämligen att oförnuftiga lagar och förordningar måste man tillämpa på ett förnuftigt sätt. Sådana lagar och förordningar anser jag dock, att vi böra akta oss för, och därför, herr grefve och talman, ber jag att få instämman uti det af friherre Beck-Friis gjorda yrkandet.

Herr Wester: Jag instämmer fullständigt med den föregående talaren däruti, att alkoholismen är en inre fiende och en farlig fiende, som vi böra göra stora offer för att bekämpa. Men låtom oss tillse, att vi göra dessa offer på annat sätt än genom att ändra principerna för vår skattelagstiftning. Vi komma annars in på ett område af skattefrihet, där man icke vet, hvar det slutar. Att ur skattesympunkt jämföra dessa byggnader, som ägas af nykterhetsföreningar, med kyrkor och bönehus, kan icke vara riktigt, ty dessa senare hafva uteslutande ett sedligt ändamål, då de förra därjämte hafva som uppgift att befrämja politiska och ekonomiska intressen.

Jag tror, att vi måste hålla fast vid den princip, som hittills varit gällande angående fastighetstaxeringen, nämligen att det är en objektskatt, som man icke bör befria ifrån eller årligen ändra i olika riktningar och vid olika tillfällen.

Det har redan förut påpekats, att om det af reservanterna här framställda förslaget skulle antagas, så skulle många andra föreningar, som jämte stora ekonomiska intressen kunna peka på ett sedligt ändamål i den ena eller den andra riktningen, med samma rätt kunna göra anspråk på skattefrihet för sina byggnader.

Reservanterna hafva föreslagit, att nykterhetsföreningarnes hus skulle hafva skattefrihet, men jag föreställer mig, att, om detta skulle blifva fastslaget, många ekonomiska föreningar skulle komma att kalla sig nykterhetsföreningar, ehuru de endast vore nyktra till namnet utan att vara det till gagnet, för att därigenom skaffa sig skattefrihet i ett eller annat hänseende. Det finns här i Stockholm en goodtemplareförening, som äger ett hus till ett värde af öfver 200,000 kronor, och en nykterhetsorden, som äger en fastighet till ännu högre taxeringsvärde. I Malmö finns en nykterhetsförening, som äger ett hus, taxerad till 115,000 kronors värde. Går man från stad till stad och undersöker förhållandena, skall man snart komma underfund med att det här icke är fråga om några småsaker. Jag tror därför, att man gör klokast uti att söka befrämja det goda och fosterländska syfte, som nykterhetsföreningarne hafva genom enskilda bidrag, samt att landsting, kommuner och hushållningssällskap fortfarande, som hittills, skänka dem sitt stöd. Men att ändra principerna för vår skattelagstiftning och därigenom gifva skattefrihet åt många, hvilkas verksamhet minst behöfver denna hjälp, därom kan jag icke vara med.

För öfrigt vill jag, till hvad bevillningsutskottets ärade ordförande yttrade, endast säga, att det åligger kammaren den visserligen icke alltid så angenäma uppgiften att pröfva allt och afslå, hvad som icke finnes vara godt och rättvist, äfven om det går emot opinionens växlande åskådningar, och jag ber att få tillägga, att icke allt, som bär nykterhetens stämpel, är ägnadt att befrämja nykterhetens ädla syfte.

Jag ber, herr grefve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Boström, Filip: Jag är uppkallad, herr grefve och talman, af hvad bevillningsutskottets ärade ordförande nyss anförde.

Han gick ut ifrån, att vi lätt kunna råka på afvägar, om vi börja på att lagstifta på grund af känslostämningar. När han tror, att denna nykterhetsrörelse, som man här önskar gynna, är beroende på känslostämningar, bevisar detta enligt min uppfattning, att han icke satt sig in uti hur denna rörelse för närvarande verkar. Dessa nykterhetsföreningar bestå nästan utan undantag af de fattigaste människorna inom vårt land. De göra sina små insatser för att utveckla denna rörelse, och det är med den största oppoffring, som de kunna åstadkomma de samlingshus, uti hvilka de kunna föra sina förhandlingar.

Jag hemställer, om det kan vara ett så farligt prejudikat att för en sådan rörelse göra ett undantag uti lagstiftningen.

Man kan icke, som den ärade talaren gjorde, behöfva befara, att man från så många andra håll skall få mottaga liknande framställningar. Han jämförde nu dessa nykterhetsföreningar med andra slutna sällskap, och han berörde därvid särskildt ett par inom hufvudstaden varande sådana.

Jag hemställer vördsamt till honom och till kammaren, om någon egentlig jämförelsepunkt mellan dessa kan förefinnas. För min del kan jag icke finna annat, än att det var ett ganska olyckligt exempel han där valde. Han talade äfven om att de kunde jämföras med bönhus, och berörde den politiska rörelse, som skulle förekomma inom dessa hus. Jag vet lika väl som han, att politisk verksamhet bedrifves på ett eller annat ställe i sammanhang med nykterhetsrörelsen, men jag vet på samma gång kanske bättre än han, att den politiska rörelsen i allmänhet icke är representerad så, som han anser, inom nykterhetsverksamheten.

Och äfven om en sådan politisk rörelse där skulle förekomma, hemställer jag, om det icke kan vara lika så godt, att det sker uti en sådan byggnad som uti någon annan.

Icke kan man väl genom att fatta ett beslut i öfverensstämmelse med utskottets förslag därigenom hämma den politiska rörelsen inom de lägre samhällsklasserna.

Den, som i likhet med mig sett, huru denna nykterhetsrörelse under en lång följd af år utvecklats och verkat på befolkningens ekonomi och moral, måste erkänna, att Riksdagen bör göra hvad

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevillning för nykterhetsorganisationer.
(Forts.)

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevilning för nykterhetsorganisationer.

(Forts.)

som göras kan för att upprätthålla denna rörelse, hvilken är till stor nytta för vårt land.

När jag har denna mening, kan jag icke annat än förena mig med den förste talaren uti hans yrkande om bifall till reservationen.

Herr Östberg: Jag har instämt uti det slut, hvartill bevillningsutskottet kommit, men jag har därvidlag icke fullt godkänt de skäl, som uti betänkandet äro framlagda.

Bevillningsutskottets ordförande talade om att nykterhetsrörelsen, till hvars förmån detta undantagsstadgande nu begäres, hufvudsakligen skulle hvila på känslostämningar. Jag har samma uppfattning som den siste ärade talaren, att man icke bör se saken alldeles så. Det ligger nog full realitet uti nykterhetssträfvandena, och man måste erkänna, att dessa sträfvanden hafva en stor betydelse, som bör vinna erkännande från alla håll.

Med denna uppfattning ställer jag mig icke alldeles afvisande emot de här från nykterhetsvännernas sida framställda anspråken, att nykterhetsföreningarnes byggnader skulle behandlas på samma sätt som bönhusen. Det kan visserligen med skäl anmärkas som en oegentlighet, att uti den fjärde paragrafen af bevillningsförordningen gjorts så många undantag, men det vore väl icke någon så stor olägenhet, om ytterligare ett undantag tillkomme. Man kan ju med skäl framställa anmärkning emot, att kommunerna skola vara fritagna från skatt äfven för byggnader, som icke speciellt afse något sedligt syfte, man kan ju göra anmärkning mot, att officerskårens byggnader äro fritagna från skatt, och man kan äfven med skäl göra anmärkning däremot, att bönhus, som till en stor del hyras ut till andra ändamål, också äro fritagna från beskattning.

Däremot skulle man med större skäl kunna försvara den meningen, att såväl bönhus som nykterhetsföreningarnes byggnader, då de uteslutande användas för sitt ändamål, befrias från bevilling.

Anledningen till, att jag har opponerat mig emot den nu begärda skattefriheten, är egentligen den, att man icke velat inskränka sig till skattefrihet för sådana byggnader, som uteslutande äro använda för nykterhetsföreningarnes ändamål. Jag yttrade inom utskottet, att jag gärna skulle varit med om skattefrihet, om man velat inskränka den till sådana byggnader. Men då man ville upprätthålla den grundsats, som gjort sig gällande med afseende å en del andra här uppräknade byggnader, att man taxerar en del af byggnaderna men icke en annan, så syntes mig ett sådant sönderplottrande medföra så stora olägenheter, att det var mig omöjligt att vara med därom. Att man förut har stadgat en sådan oegentlighet med afseende å en del byggnader, har icke för mig kunnat vara skäl för att gå ännu längre på denna enligt min mening oriktiga väg.

Vill man framställa ett yrkande om, att nykterhetsföreningarne skola vara befriade från skatt för dem tillhörande byggnader, som uteslutande äro afsedda för deras verksamhet, så skall jag gärna rösta för ett sådant förslag. Som det emellertid vid öfverläggningen

inom utskottet tycktes, att ett sådant medgifvande skulle vara af jämförelsevis ringa värde, fick denna tanke falla.

Som frågan nu ligger, måste jag förena mig med bevillningsutskottet och yrka bifall till dess hemställan.

Herr von Möller: Jag är till stor del förekommen af landshöfding Boström, men jag anser mig i alla fall böra protestera mot de ord, som bevillningsutskottets ordförande yttrade och som jag tror, att han själf medgifver varit väl skarpa. Jag instämmer med landshöfding Boström, hvilken påpekade det olämpliga i att jämföra nykterhetsföreningar med spelklubbar eller hvad man vill kalla dem. Jag vill ej ytterligare lägga sten på börda. Jag tror, att herr Cavalli erkänner nog, att den argumentation, som han sökt förebbringa, icke var fullt korrekt.

Enligt min mening vore det olämpligt af herrarne att afslå hvad motionären här begärt; det skulle se ut som en demonstration i antinykterhetsvänlig riktning, och det vill åtminstone ej jag vara med om. Jag har på nära håll sett hvad dessa föreningar kunna åstadkomma för främjande af nykterheten, och på denna grund anser jag, att det vore väl, om de från denna kammare kunde erhålla den uppmuntran och det bevis på kammarens sympati för deras sträfvanden, som ligger i ett bifall till reservationen och hvaraf jag anser dem förtjänta.

Jag ber således att få förena mig med friherre Beck-Friis i hans yrkande.

Herr Hedborg: Det var en af de ärade talarne, som yttrade, att vi genom ett bifall till motionen skulle ändra principerna för skattelagstiftningen. Jag anser emellertid, att sådan ändring, som åsyftats af talaren, redan skett och att den således ej göres nu först genom ett bifall till denna motion. Ty i bevillningsförordningen står redan, att fastighetsbevilning icke erlägges af enskilda personer eller samfund för dem tillhöriga kyrkor eller bönehus. Principen är således redan bruten, och den ifrågasatta skattelindringen skulle blott blifva ett tillägg till de undantag från regeln, som redan finnas.

För min del instämmer jag på det lifligaste med den förste ärade talaren, friherre Beck-Friis, och ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Friherre Beck-Friis, Carl Joachim: Jag skall endast be att få bemöta ett par saker, som här blifvit anförda.

Utskottets ärade ordförande sade, att om vi börja, hvar skall det sluta? Jag ber att få fästa uppmärksamheten på att början till undantagslagstiftning göres ej nu. Det skedde, när medgifvande lämnades åt enskilda personer och samfund att slippa erlägga bevilning för dem tillhöriga kyrkor och bönehus.

Herr Wester sade, att benämningen nykterhetsförening var något sväfvande — jag minns ej fullt ordalagen. Jag erkänner det, men det är väl ändå mera bestämdt än de uttryck, som redan finnas i

*Ifrågasatt tri-
het från fastig-
hetsbevilning
för nykter-
hetsorganisa-
tioner.*
(Forts.)

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevilning för nykterhetsorganisationer.
(Forts.)

bevillningsförordningen: enskilda personer eller samfund, ty för dessa gifves ingen annan definition, än att de skola äga kyrkor och bönehus.

Beträffande den anmärkning, som herr Östberg gjorde, att dessa byggnader borde uteslutande vara afsedda för nykterhetsverksamheten, så vill jag påpeka, att förhållandet är det, att föreningarnes mindre hus på landet ofta inrymma en bostad eller annan lägenhet, som kan hyras ut, och då skulle fråga uppstå, om sådan byggnad skulle vara undantagen eller ej.

Jag yrkar fortfarande bifall till reservationen.

Friherre Tamm: Af den diskussion, som här förts i dag, äfvensom af hvad som i de flesta fall säges, då det blir tal om nykterhetens befrämjande, vill det framgå, att de, som vilja vara med om ett förslag i nykterhetens intresse, såsom det heter, äro vänner af nykterheten, och de, som ej vilja vara med om det, äro snart sagdt fiender till nykterheten. Efter min uppfattning bör man ej bedöma hvarje fråga, som i någon mån berör ett sedligt intresse, uteslutande ur sedlighetens synpunkt. Den får lof att ses från den sida, som är den hufvudsakliga, och efter min uppfattning är det härvidlag beskattningsfrågan, som är hufvudsaken.

Med anledning af de konsekvenser, som ett bifall till reservationen här skulle komma att medföra, anser jag för min del klokt af kammaren att bifalla utskottets förslag, hvilket jag på den grund ber att få förorda.

Herr Cavalli: Endast några få ord! Jag är icke särskildt tacksam mot den ärade representanten från Halland därför att han i den kritik han utöfvade öfver mitt anförande underlät att lägga sten på börda, såsom han uttryckte sig. Jag hade nog tålt därvid. Det är märkvärdigt hvad ett yttrande kan missförstås. Här har mer än en fäst sig vid mitt första yttrande och påstått, att jag skulle hafva sagt, att nykterhetsrörelsen hvilat på känslöstämning. Det har jag ej sagt. Jag har sagt, att man vill lagstifta i skattehänseende på grund af känslöstämning, och detta har jag motsatt mig och kommer att motsätta mig.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Herr Wieselgren: Jag ber att mot den ärade talare, som sist hade ordet, få påpeka, att känslöstämningar redan hafva gjort sin dryga insats i den lagstiftning, som här föreligger. Ty hvad är det väl annat än känslöstämning, som gjort, att de moment, som här äro anförda under bokstafven b) i 4 § af bevillningsförordningen, innehålla att t. ex. *barmhärtighetsinrättningar* äro fritagna från fastighetsbevilning? Det stadgandet hvilat ju helt och hållet på känslöstämning, då ju barmhärtighetsinrättningar kunna vara ganska rika och ej alls för ekonomiens skull behöfva fritagas från denna bevilling; likaväl äro de dock fritagna, och detta endast på grund af en känslöstämning, på grund af en ädel, vacker och i allo berättigad känslöstämning, som skyr att skattlägga barmhärtigheten. Jag kan

aldrig undgå att opponera mig mot det förakt för känslöstämningar, för hjärtats varma känsla, som så ofta visas af dem, som synnerligt skarpt betona förståndets rätt. Det är ej så, att vi människor endast äro förstånd; den, som är bara förstånd, han är ej »en riktig människa», ty bland det som konstituerar människan är sannerligen också känslan. Hjärtats ädla stämningar få ej förvisas — ej ens från öfverläggningarna i Första Kammaren.

Jag betonar de ord, som af reservanternas anförts, att en skatte- lindring i berörda hänseende komme att i sin mån utgöra *ett erkännande åt nykterhetsrörelsen i riket*. Jag är ensamt på grund af dessa ord fullkomligt beslutet att, om frågan bringas till omröstning här, trots de berättigade inkast, som kunna göras från rent skatteteknisk synpunkt, rösta för reservanternas förslag.

Herr von Mentzer: Det var ett yttrande af herr Östberg, som föranledde mig att begära ordet. Han tycktes i hufvudsak vara för motionen, men han sade, att af formella skäl — därför att det var förenadt med så stora svårigheter att tillämpa detta stadgande, då det gällde att dela upp en byggnad i en del, som är anvisad för nykterhetsändamål, och en annan, som är ämnad för andra ändamål — så kunde han ej vara med om motionen. Det synes mig uppenbart, att dessa formella skäl hafva ingen som helst tyngd, om man närmare skärskådalar dem. Jag antager att herrarne — om ej alla, så dock flertalet af kammarens ledamöter — hafva mångårig erfarenhet af huru det går till vid beskattningstillfällena, och att herrarne hafva studerat den rika prejudikatsamling, som finnes i detta stycke. Den erfarenheten och dessa studier skola alldeles bestämdt visa, att de stadganden, som sedan lång tid tillbaka tillämpats beträffande bönehus och som äro alldeles likartade med de nu ifrågasatta, ej föranledt några väsentliga svårigheter och att fördenskull de nu berörda skälen mot motionen icke böra tillerkännas någon afgörande betydelse.

Sedan öfverläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande punkt yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herr Tillberg med flere vid punkten afgifna reservation.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarade sig finna propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad bevillningsutskottet hemställt i punkten 1 af sitt betänkande n:o 16, röstar

Ja;

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevilning för nykterhetsorganisationer.
(Forts.)

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den af herr Tillberg med flere vid punkten afgifna reservation.

Omröstningen företogs och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 91;

Nej — 26.

Punkten 2.

*Ifrågasatt
frihet från
fastighets-
bevilning för
vissa mindre
lägenheter.*

I motion n:o 51, afgifven inom Andra Kammaren af herr *C. J. Öberg*, hade föreslagits, att Riksdagen ville besluta om ett tillägg till 4 § i förordningen angående bevilning af fast egendom samt af inkomst med innehåll, att vissa af motionären åsyftade ägare af mindre lägenheter af ett värde intill 1,000 kronor måtte, därest taxeringsmyndigheterna så funne lämpligt, kunna under viss tid befrias från fastighetsbevilning.

Utskottet hade i anledning häraf i nu föreliggande punkt på andragna skäl hemställt, att herr Öbergs förevarande motion icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid punkten hade reservation afgifvits af herrar *J. Bromée, Almqvist, O. A. Ericsson, G. Jansson, Beckman, K. G. Karlsson, Lindblad, Höjer* och *Trapp*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa, att Riksdagen i anledning af herr Öbergs förevarande motion ville besluta, att 4 § bevilningsförordningen och 2 § instruktionen för taxeringsmyndigheterna skulle erhålla följande förändrade lydelse:

Bevilningsförordningen.

4 §.

1 mom. Fastighetsbevilning erlægges *icke* af

- a) — — — — —
 b) — — — — —
 c) — — — — —
 d) — — — — —

2 mom. Innehafvare af jordbruks- eller bostadslägenhet, afsedd för bildandet af eget hem, må, därest värdet af lägenheten ej uppgår till 1,000 kronor och därest han ej eljest erlägger bevilning af

fast egendom eller inkomst eller hans inkomster, däri inbegripet det hyresvärde, å lägenheten befintlig åbyggnad kan äga, ej öfverstiga 500 kronor, kunna befrias från erläggandet af fastighetsbevilning under högst fem år, räknadt från det lägenheten började bebyggas eller uppodlas.

Ifrågasatt frihet från fastighetsbevilning för vissa mindre lägenheter.
(Forts.)

Instruktionen.

2 §.

Allmän uppskattning af fast egendom enligt de i bevillningsförordningen och denna instruktion föreskrifna grunder skall verkställas år 1898 och sedermera hvart femte år, från nämnda år räknadt.

Har under tiden mellan två på hvarandra följande allmänna fastighetstaxeringar brandförsäkringsvärdet å byggnader i stad och på dess område eller å öfriga i 1 § 5 mom. af denna instruktion uppräknade hus och byggnader blifvit ökad eller minskadt, eller fast egendoms värde antingen genom ny- eller tillbyggnader, nya fabriksanläggningar eller andra inrättningar blifvit i betydligare mån förhöjdt eller genom inträffad eldsvåda, vattenflöde eller af annan dylik anledning märkligen förminskats i förhållande till dess uppskattade värde, då bör detta värde jämkas efter de förändringar, egendomen undergått.

Det taxeringsvärde, som blifvit fast egendom åsatt under tiden mellan två på hvarandra följande allmänna fastighetstaxeringar, bör vid först därefter inträffande sådan taxering ånyo pröfvas.

Utlöper den tid, för hvilken frihet från fastighetsbevilning jämlikt 4 § 2 mom. bevillningsförordningen kan medgifvas innehafvare af jordbruks- eller bostadslägenhet, under tiden mellan två på hvarandra följande allmänna fastighetstaxeringar, skall lägenheten upptagas till beskattning vid näst infallande taxeringsförrättning.

Uppgår fast egendoms värde icke till 100 kronor, skall det samma införas endast i den för anteckningar afsedda kolumn i taxeringslängden. Likaså skall endast i nämnda kolumn införas värdet å sådan lägenhet eller byggnad, för hvilka, jämlikt 4 § 1 mom. d) och 2 mom. bevillningsförordningen, fastighetsbevilning icke erlägges.

Herr Hägglund: Man torde om denna fråga kunna påstå, att den är liten och skäligen betydelslös, om man enbart ser den ifrån statens och kommunernas skatteintresse, men den förefaller mig dock icke så litet beaktansvärd, om man ser den ur deras synpunkt, som förslaget om skattefrihet närmast afser att beröra. Det lär väl ej lida något tvifvel därom, att de personer, som förvärfvat sig dessa små obrutna lägenheter för att där skapa sig ett eget hem och få en egen torfva, i regel befinna sig i en ogynnsam ekonomisk ställning, och man lär väl också kunna förmoda, att dessa skola med tacksamhet och glädje mottaga denna skattebefrielse och känna den

*Ifrågasatt
frihet från
fastighets-
bevillning för
vissa mindre
lägenheter.
(Forts.)*

såsom en stor uppmuntran och god ekonomisk hjälp under den tid, då arbetet med nyodling och bebyggande af odlingslägenheten som kraftigast pågår. Under denna tidsperiod har en sådan person hvarken tid eller tillfälle att i någon nämnvärd mån sysselsätta sig med det arbete, som därförut vanligen förskaffat honom och hans familj medel till deras utkomst. Det arbete, som han utför med att förskaffa sig ett eget hem, gifver honom ej dagligt bröd genast. Det är därför, synes det mig, af vikt att se till, att dessa nybyggare ej beskattas och betungas med direkta utskylder. Det synes mig också, som om denna skattebefrielse skulle komma att verka uppmuntrande och kunna befördra att odlingarne såvidt möjligt förökas, hvarigenom också man vunne den förmånen, att antalet fosterlandsälskande och själfständiga män i betydlig mån ökades. Som bekant finnas i vårt land många sådana lägenheter, i all synnerhet i Norrland, där stora vidder ännu vänta på kraftiga armar och viljestarka personer, som vilja och kunna använda plog och spade samt andra verktyg för att förskaffa sig ett eget hem. Dessa obrutna lägenheter hafva ej heller — jag är förvissad därom — vid taxeringen blifvit åsatta något egentligt värde. Man har nämligen, naturligt nog enligt min uppfattning, icke beräknat dessa, då man åsatte värde å hemmanen. Det är därför min åsikt, att taxeringsvärdet å stamhemmanen skall komma att bibehållas jämväl sedan dessa lägenheter blifvit utbrutna, och om jag därutinnan har rätt, lär jag hafva skäl att påstå, att hvarken staten eller kommunen gör någon egentlig förlust, om denna skattefrihet beviljas under de få år, som äro i fråga. Hvad som är visst, det är att staten och kommunerna göra en stor indirekt vinst för hvarje lägenhet, som odlas i vårt land.

Bevillningsutskottet har i sitt föreliggande betänkande såsom skäl för sitt afstyrkande utlåtande framhållit, att taxeringsmyndigheterna skulle komma att få ökadt arbete genom denna skattebefrielse. Utskottet synes nämligen förutsätta såsom en nödvändighet för skattebefrielsen en omtaxering af dessa små fastigheter *hvarje år*. Mig förefaller det, som om ökningen i arbetet komme att blifva skäligen ringa och betydelselös. Det är, såsom herrarne hafva sig väl beaktat, visserligen en sanning, att taxeringen af fastigheter sker *i hufvudsak* hvar femte år, men under de fyra åren mellan hvar femte måste taxeringsmyndigheterna äfven då följa med taxeringsvärdet å hvarje särskild fastighet. Taxeringsvärdet skall införas i längderna för *hvarje år* och nämnden skall tillse, att om någon fastighet undergått sådan förändring, som bevillningsförordningen omnämner, då verkställa föreskrifven jämkning af taxeringsvärdet. Taxering af dessa små lägenheter, likasom å andra fastigheter, måste förty äga rum hvarje år, ehvad lägenheterna erhålla den föreslagna skattebefrielsen eller icke. Det är visserligen sant, att ökning i arbetet skulle kunna uppkomma därigenom, att taxeringsmyndigheterna skola pröfva de ansökningar om skattefrihet, som inkomma. Dessa kunna emellertid ej blifva så många för hvarje taxeringsdistrikt, och i hvarje fall bör detta ökade arbete, synes det mig, icke få utgöra ett öfver-

stigit hinder för reformens genomförande. för så vidt man anser den behjärtansvärd, nyttig och hvilande på billiga grunder.

Vidare har utskottet i sitt föreliggande betänkande framhållit, att stabiliteten i taxeringsvärdena skulle komma att betänkligt rubbas. Om mitt antagande är riktigt, att stamhemmanen skola komma att bibehålla dem åsatta taxeringsvärden jämväl efter det dessa mindre obrutna lägenheter blifva därifrån afsöndrade. så förefaller det mig, som om denna rubbning af taxeringsvärdena bör blifva ganska liten.

Utskottet har vidare som skäl för sitt afstyrkande framhållit, att denna skattebefrielse är en speciell reform, som endast träffar vissa lägenhetsinnehafvare, och följaktligen anser utskottet densamma icke vara nyttig och riktig. Jag ber då att få erinra därom, att redan under förra århundradet befriades nybyggare i Norrland från skyldigheten att erlägga viss skatt under den tid, då nybyggnadsarbetena å nybyggena pågingo. Det är emellertid att märka, att dessa nybyggen voro hemman, som tilldelades värdefulla skogar, hvilkas värden mången gång mångdubbelt motsvarade de kostnader, som behöfde nedläggas på nybyggena för deras odling och bebyggande. Här gäller det små fastigheter, som i vanligaste fall sakna all äganderätt till skog och i många fall jämväl nyttjanderätt med afseende å husbehovsvirke. Det synes mig då vara stora skäl att fullfölja denna skattefrihet, som redan under förra århundradet medgafs nybyggare i Norrland. Under senare tider har Riksdagen också medgifvit enahanda skattelindring. Jag ber att få erinra därom, att Riksdagen medgifvit befrielse från erläggande af stämpelafgift å köpebref för de lägenheter, som i värde ej uppgå till 1,000 kronor.

Frågan är, såsom jag i början af mitt anförande haft äran att erinra, visserligen liten, men jag är öfvertygad om att ett bifall till motionen skulle komma att uppfattas, som om denna kammare allt fortfarande som hittills stode uppmuntrande och stödjande för alla dem, som vilja bidraga till landets utveckling, uppodling och kultivering.

Jag tillåter mig, herr grefve och talman, vördsamt hemställa, att denna kammare måtte bifalla den vid betänkandet fogade, af herr Bromée med flere afgifna reservation.

Herr Cavalli: Ännu en gång i dag nödgas jag, då jag nu går att försvara bevillningsutskottets betänkande, ställa mig oförstående gentemot de kraf, som framföras. Här har af den föregående talaren framställts, huru illa det är ställt för fattiga nybyggare, att ett bifall till reservationen skulle skapa fosterländska och själfständiga män och att det här var fråga om att hjälpa viljestarka personer. Ja, tänk, hvad de äro lyckliga, som få anfalla bevillningsutskottet och komma med dessa vackra ord, medan vi ledamöter af bevillningsutskottet få hålla oss till den torra skattelagstiftningens område. Det torde dock i den föreliggande frågan böra tagas under öfvervägande, om det resonemang, som af den siste talaren fördes, träffar kärnpunkten i den föreliggande frågan. Det gäller ej, såsom

*Ifrågasatt
frihet från
fastighets-
bevillning för
vissa mindre
lägenheter.
(Forts.)*

*Ifrågasatt
frihet från
fastighets-
bevilning för
vissa mindre
lägenheter.
(Forts.)*

man af hans framställning kunde tro, endast dem, som uppodla nybyggen uppe i höga Norrland. Nej, denna skattelagstiftning gäller hela Sverige. Det gäller alla små lägenheter och afsöndringar i hela landet, och en stor del af dessa lägenheter, som genom ett bifall till reservationen skulle blifva skattefria, äro nu beskattade.

Den siste talaren uppehöll sig ganska vidlyftigt vid besväret för skattemyndigheterna och sade, att detta besvär icke skulle blifva så stort. Däri tror jag, att han har nog i hufvudsak rätt. Men här är ej så mycket fråga om detta besvär, som i utskottets betänkande omförmäles i förbigående, utan om principen.

Vidare — huru sammanhänger en lagstiftning i reservationens syfte med den förordning, som för närvarande gäller angående egna-hemslänen? Denna förordning stadgar, att arbetare, som önska att bilda egna hem, kunna under vissa villkor få lån af en därför afsedd fond, men den ena af dessa förordningar täcker ej den andra, utan många af dem, som skulle få skattefrihet efter reservanternas förslag, skulle icke kunna få lån för bildande af egna hem. Jag tror därför, att det är skäl, att denna fråga får mogna, och jag yrkar bifall till bevilningsutskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning yttrade herr talmannen, att i afseende på förevarande punkt yrkats, dels att hvad utskottet hemställt skulle bifallas, dels ock, att kammaren skulle afslå utskottets hemställan och antaga det förslag, som innefattades i den af herr Bromée m. fl. vid punkten afgifna reservation.

Sedermera gjordes propositioner i enlighet med dessa yrkanden och förklarades propositionen på bifall till utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Punkterna 3 och 4.

Hvad utskottet hemställt bifölls.

*Angående
rätt att åtala
vissa för-
brytelser mot
lagen om skydd
för varu-
märken.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 11 och 14 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 30, i anledning af väckt motion om ändring af 12 § i lagen om skydd för varumärken.

Lagutskottet hade till behandling förehaft en inom Andra Kam-maren af herr *K. A. Staaff* väckt motion, n:o 175, hvori föreslagits, att Riksdagen för sin del måtte besluta, det 12 § i lagen den 5 juli 1884 om skydd för varumärken skulle erhålla följande lydelse:

»Den som — — — — — skada.

På den — — — — — dem.

Förbrytelse, som i denna § sägs, må ej åtalas af allmän åklagare, där ej brottet af målsägande till åtal angifvits.»

Utskottet hade på anförda grunder hemställt, att ifrågavarande motion icke måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Rettig: Denna fråga torde nog många af herrarne anse vara af ringa betydelse, men för de industrier, för hvilka varumärken spela en roll, är den verkligen af mycket stor betydelse. Då jag nu ej kan vara belåten med det resultat, till hvilket lagutskottet kommit, anhåller jag att få säga några ord.

Då lagen om varumärken tillkom, hälsades denna lag med mycken belåtenhet och tillfredsställelse af dessa industrier. Men under de år, som gått, har man vunnit den erfarenheten, att man icke varit mycket betjänt med lagen, att man icke haft mycken nytta af densamma, emedan det varit svårt att få den att verka med någon kraft, att göra den fullt effektiv. De åtgärder, som måste vidtagas, taga alltid en lång tid i anspråk, och det är svårighet att leda en förseelse i bevis. Under de processer, som förekommit med anledning af dessa förfalskningar af varumärken, hafva förfalskningarna upphörligen pågått. Oaktadt saken varit under behandling af domstol, fortgå förfalskningarna oafbrutet, och då målsägaren en gång vinner, är detta i de flesta fall af rakt ingen betydelse, ty varumärket har under tiden blifvit förstördt och varan har mist sitt förtroende. Allmänheten vet icke, huruvida varan är förfalskad eller äkta; på detta sätt har varumärket mistat sitt förtroende och andra varumärken hafva intagit dess plats. Jag känner mål, som pågått under fyra år, och man kan tänka sig, att, då under tiden förfalskningarna fortgå, det efter dessa år icke spelar någon roll, ifall en process vinnes. Detta har också gjort, att de flesta målsägare icke brytt sig om att stämma, emedan det är så svårt att leda förseelsen i bevis.

Om nu motionen bifalles, skulle målsägaren hafva den lättnaden, att han kunde vända sig till allmänna åklagaren, för hvilken det naturligtvis är mycket lättare att förebbringa bevisning. Han har tillgång till detektiver och till polisen, och förfalskarne af dessa varumärken skola helt säkert vara mera försiktiga, om de veta, att det är med allmänna åklagaren, som de få att göra. Jag kan därför icke förstå, att, då denna motion kommit fram, utskottet, som emellertid har behandlat motionen mycket välvilligt, icke kunnat biträda densamma. Utskottets mening har ju varit den, att man icke borde lösa en särskild fråga, utan man har ansett, att hela frågan om illojal konkurrens borde på en gång komma under utredning. Och då Riksdagen har antagit ett förslag till skrifvelse till Kungl. Maj:t i sådant syfte, har utskottet ansett det vara lämpligast, att denna utredning omfattade allt. Men detta är icke min uppfattning, utan är det så, att en sådan olägenhet, som här förefinnes, skulle kunna afhjälpas genom ett tillägg till lagen, synes det mig, att förslaget bör kunna bifallas, utan att man inväntar hela denna utredning om illojal konkurrens. Det är icke någon ny lag, som det här är fråga om, utan det är blott fråga därom, att den lag, som redan finnes, skall blifva effektiv. Det gäller således blott att genom ett tilläggsmoment till lagen stadga, att en målsägare har rätt att vända sig till allmänna åklagaren för beifrande af en dylik förseelse. Då nu äfven industriidkarne, såsom herrarne ha sett, både genom

*Angående
rätt att åta
vissa för-
brytelser mot
lagen om skydd
för varu-
märken.
(Forts.)*

*Angående
riätt att åtala
vissa för-
brytelser mot
lagen om skydd
för varu-
märken.
(Forts.)*

utsända cirkulär och genom tidningarna så ifrigt påyrkat, att denna motion må vinna Riksdagens bifall, så torde jag icke behöfva vidare utveckla denna sak. Jag vill endast betona, att det är för industrien af mycket stor betydelse, att Riksdagen bifaller denna motion, och jag ber därför, herr talman, att få yrka afslag på lagutskottets betänkande och bifall till den af herr Staaß väckta motionen.

Herr Trygger: Herr talman, mina herrar! Trots hvad som är sagdt i motsatt riktning, tillåter jag mig vidhålla, att ett olofligt begagnande af annans varumärke är en form af illojal konkurrens. Det är en af dessa former, beträffande hvilka det är alldeles uppenbart, att en bestraffning bör äga rum, och därför ha vi också fått föreskrift därom i nu gällande lag. Jag tror följaktligen, att man svårligen kan förneka, att denna fråga står i samband med den, i hvilken Riksdagen nyligen har skrifvit. Men fastän jag vidhåller detta, vill jag dock erkänna, att den nu föreliggande frågan möjligen är af den praktiska vikt, att den icke kan vänta på sin lösning så länge, som till äfventyrs skulle blifva fallet, därest den blefve behandlad i samband med frågan om illojal konkurrens. Och då motionärens formulering af lagparagrafen är af mig pröfvad och befunnen vara fullt tillfredsställande — den är för resten alldeles lika med motsvarande stadgande på vissa ställen i strafflagen — har jag för min del icke något att invända, därest kammaren skulle anse skälen för frågans afgörande så snart som möjligt vara öfvervägande och på grund däraf finna sig böra bifalla motionen.

Herr Sjöcrona: Herr talman, mina herrar! En hvar af herrarne, som genomläst motionen och den skrifvelse, som blifvit till Riksdagens ledamöter utdelad af åtskilliga i saken intresserade personer, måste däraf ha fått det intrycket, att här verkligen råder ett stort oskick i det hänseende, som motionen afhandlar, och att det således är i högsta måtto önskvärdt, att lagstiftaren såvidt möjligt bidrager till att detta oskick må stäffas. Utskottet har också medgifvit detta och säger, att »det synes utskottet, i likhet med motionären, föreligga grundade skäl för antagandet, att i vårt land olagligt användande af för annan inregistrerade varumärken i stor omfattning förekommer, och utskottet betvivlar icke, att detta missbruk i af motionären omförmälda näring gör sig särskildt gällande».

Nu har motionären, för att åtminstone i någon mån afhjälpa detta, föreslagit, att förseelser mot denna författning skola få åtalas af allmän åklagare, när målsäganden brottet angifver. För närvarande är det endast målsägare, som får åtala sådana förseelser. Detta förslag är, kan man säga, ganska oskyldigt, ty åklagaren kan ju i alla fall icke komma i tillfälle att trakassera människor; det fordras att målsägaren verkligen själf önskar att få ett åtal till stånd. Därefter har emellertid utskottet kommit in på att tala därom, att dessa förseelser stå synnerligen nära de åtgärder, som sägas vara uttryck för illojal konkurrens, och från detta har utskottet ledt sig till att afstyrka motionen af den anledning, att frågan borde tagas

i öfvervägande i sammanhang med frågan om illojal konkurrens, hvarom Riksdagen redan har skrivit. Nu har emellertid utskottets ordförande själf sagt, att den föreliggande frågan icke rätt gärna bör kunna uppskjutas, till dess man kan få en lagstiftning angående illojal konkurrens, och således behöfver jag icke vidare yttra mig därom. I detta har ju utskottets ordförande fullkomligt rätt. Det förstår nog hvar och en af oss, att det dröjer länge, innan vi kunna få till stånd någon tillfredsställande lagstiftning rörande illojal konkurrens, medan däremot den ifrågasatta lagförändringen kan åstadkommas med detsamma. Jag tror visserligen icke, att den föreslagna lagförändringen kan helt och hållet afhjälpa det öfverklagade missförhållandet, men alla intresserade synas ju vara ense därom, att det dock kan göra ganska mycket, och då finnes väl icke något skäl att icke vidtaga denna åtgärd.

Hvad jämförelsen med illojal konkurrens beträffar, så måste jag gifva reservanten, herr Lindhagen, fullkomligt rätt, då han säger, att med illojal konkurrens afses »endast vissa af allmänna rättsmedvetandet ogillade, men enligt gällande rätt ej straffbara handlingar». Men »i förevarande fall», säger han vidare, »gäller det endast att söka befrämja, att en redan förefintlig straffbestämmelse i en speciallag kan blifva tillämpad».

Nu har utskottet vidare åberopat, att om man skulle införa denna bestämmelse i varumärkeslagen, borde den principiellt också komma in i patentlagen och i lagen om skydd för vissa mönster och modeller. Däri kan ju utskottet hafva ganska rätt, men det har, såsom reservanten säger, ännu icke yppat sig något behof i detta afseende. Vore det nu så, att denna bestämmelse, som man vill ändra, förekomme i en enda lag och gällde såväl varumärken som patent och skydd för mönster och modeller, så kunde det vara mycket riktigt, att man icke borde ändra det ena utan att i sammanhang därmed upptaga äfven det andra. Men här har man tre särskilda speciallagar. Hvarför skulle man då icke genomföra denna ändring i den speciallag, där den verkligen visat sig vara behöfvig?

Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr Dieden: Herr grefve och talman, mina herrar! Till följd af tillfällig bortovaro har jag försummat att låta anteckna, att jag inom utskottet icke deltagit i ärendets behandling. Därför anhåller jag nu också att få tillkännagifva, att jag icke delar utskottets här uttalade åsikter i frågan. Angående skydd mot illojal konkurrens har ju begärts ett lagförslag, men till skydd för varumärken finnes redan en lagstiftning, och det är denna senare lagstiftning, som motionären önskar skärpt. Detta är en stor skillnad, som gör, att dessa frågor icke sammanfalla med hvarandra. Jag yrkar bifall till motionen.

Herr Enhörning: Herr grefve och talman, mina herrar! Paragraf 12 af lagen den 5 juli 1884 om skydd för varumärken bestämmer: »Förbrytelse, som i denna paragraf sägs, åtalas endast af

Angående rätt att åtala vissa förbrytelser mot lagen om skydd för varumärken.
(Forts.)

*Angående
rätt att åtala
vissa förbry-
telser mot
lagen om
skydd för
varumärken.
(Forts.)*

målsägande.» Motionären begär nu, att denna bestämmelse i stället skall få följande lydelse: »Förbrytelse, som i denna paragraf sägs, må ej åtalas af allmän åklagare, där ej brottet af målsägande till åtal angifvits.» Motionären har påvisat, att förfalskningar af varumärken pågå i synnerligen stor skala särskildt inom tobaksindustrien. Det är äfven påvisadt, huru svårt, nästan omöjligt det är för en enskild person att upptäcka dylika förbrytelser. Vidare är det påvisadt, huru mycket lättare det är för allmänna åklagaren med de medel, som stå honom till buds, att uppsåra förfalskarne och beifra brottet. Det synes mig därför, som om utskottet bort hemställa om bifall till motionen. Visserligen har Riksdagen nyligen begärt utredning om lämpliga lagbestämmelser för stäffjande af illojal konkurrens, men denna djupgående och svåra utredning kommer utan tvifvel att taga ganska lång tid, och under tiden komma förfalskningarna att pågå i all sin glans, kanske till och med ännu mera, om Riksdagen nu skulle afslå motionen. De, som göra sig skyldiga till dylika förseelser, komma då icke att betrakta sig som förfalskare i ordets egentliga bemärkelse, utan endast såsom illojala konkurrenter, hvilket högst antagligt uppmuntrar till fortsättning af förfalskning af varumärken.

På grund häraf vågar jag, herr grefve och talman, yrka afslag å utskottets hemställan och bifall till reservationen.

Efter det öfverläggningen ansetts härmed afslutad, yttrade herr talmannen, att i afseende på föreliggande utlåtande endast yrkats, att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen.

Sedermera gjordes propositioner, först på bifall till hvad utskottet i utlåtandet hemställt samt vidare på godkännande af berörda yrkande; och förklarades den senare propositionen vara med ja besvarad.

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 11 och 14 i denna månad bordlagda utlåtande n:o 31, i anledning af väckt motion om ändring af 21 § i lagen angående sparbanker den 29 juli 1892, biföll kammaren hvad utskottet i detta utlåtande hemställt.

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.*

Föredrogs å nyo lagutskottets den 11 och 14 innevarande månad bordlagda utlåtande n:o 32, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående lagstadgad stängningstid för handelsbutiker m. m.

I en inom Andra Kammaren väckt och till lagutskottet hänvisad motion, n:o 56, hade herrar *J. J. Byström* och *K. G. Karlsson* i Göteborg hemställt, »att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl.

Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande, huruvida och på hvilka villkor kommun må berättigas att bestämma viss tid, under hvilken inom kommunen belägna handelsbutiker skola hållas stängda, samt för Riksdagen framlägga det förslag till lagbestämmelser, hvartill utredningen kan gifva anledning, äfvensom i sammanhang därmed förslag till erforderliga ändringar i gällande lagstiftning rörande gatuhandeln».

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.
(Forts.)*

Utskottet hade af angifna skäl hemställt, att Riksdagen, i anledning af förevarande motion, ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det tacktes Kungl. Maj:t taga under öfvervägande, huruvida och på hvilka villkor stadskommun eller sådant samhälle i öfrigt, för hvilket ordningsstadgan för rikets städer är gällande, må berättigas att bestämma viss tid, under hvilken inom kommunen eller samhället belägna handelsbutiker skola hållas stängda, samt för Riksdagen framlägga det förslag till lagbestämmelser härutinnan samt angående gatuhandeln, hvartill utredningen kunde gifva anledning.

Vid utlåtandet var reservation afgifven af herrar *Trygger* och *G. Andersson*, greve *Lewenhaupt* samt herrar *Sandqvist* och *Lilliesköld*, utan angifvande af deras åsikt.

Herr Ewerlöf: Herr greve och talman, mina herrar! Då jag har inom lagutskottet deltagit i denna frågas behandling, tillåter jag mig att säga ett par ord.

Denna motion har i år liksom i fjol blifvit af lagutskottet behandlad på ett särdeles välvilligt sätt. Utskottet har sagt hvad som är att säga, och man kunde då hoppas, att tiden nu skulle vara inne för ett bifall till motionen. Då man emellertid finner flera reservanter från Första Kammaren och bland dem tyvärr lagutskottets ärade ordförande, så har jag för min del icke någon förhoppning om att man nu skall lyckas genomdrifva detta förslag. Jag har emellertid velat inlägga ett godt ord för motionen i syfte att möjligen få en aktningvärd minoritet för densamma.

Reservanterna från Första Kammaren hafva icke motiverat sin ståndpunkt, men en reservant från Andra Kammaren har yttrat, att han icke vill vara med om att inskränka »den allmänt mänskliga rättigheten att få fritt köpa och sälja». Detta låter ju bra, men jag tror dock, att individerna få finna sig uti vissa inskränkingar i sin handlingsfrihet, då denna kommer i kollision med det allmännas intresse. Jag anser det vara statens rättighet och skyldighet att tillse, att de unga handelsbiträdena få tillfälle att skaffa sig kunskaper. Under nuvarande förhållanden är detta omöjliggjordt eller åtminstone i hög grad försvåradt. Det råder ju olika förhållanden på landet och i stad; jag talar här endast om städerna och om affärer med stor omsättning. Där skall ett handelsbiträde vara i butiken som oftast från klockan $\frac{1}{2}$, 7 på morgonen, och han får hålla på till nära $\frac{1}{2}$, 9 på kvällen med något kortare afbrott för måltiderna. Det arbete, som åligger ett sådant biträde, är därjämte

Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)

mycket ansträngande. Han skall arbeta med händer och fötter och hufvud; han skall springa upp på vinden och ned i källareu och ut på gården. Detta är ett uppsplitande arbete, och han har naturligtvis icke mycken lust att, då kvällen kommer, begagna de tillfällen, som gifvas för honom att utvidga sina kunskaper. En och annan gör det, men detta är icke fallet med det stora flertalet. Det är väl dock i statens intresse att låta desse unge män, som kanske en gång skola drifva egen handel, komma i tillfälle att under sin uppväxttid skaffa sig ökade kunskaper. Det vore då icke för mycket, om staten i detta fall ingrepe.

Huru skall det nu gå till, därest Kungl. Maj:t kommer att taga saken om hand? Jag föreställer mig, att endast ringa inskränkningar behöfva göras. Om affärerna stängdes t. ex. klockan 7, vore det redan mycket bättre. Det finnes ju redan nu en del affärer, som stängas klockan 6. Som herrarne veta, stöter det ibland på svårigheter att vinna något genom frivillig öfverenskommelse. Där finnas ofta några handelsidkare, som icke vilja stänga, och då måste de andra också hålla öppet.

Frågan om lagstadgad stängningstid för butiker har varit behandlad i andra länder. Tyskland har en hel del stadganden i detta ämne och Norge likaså. I England har man också för många år sedan börjat uppmärksamma denna sak. Man har visserligen ännu icke lyckats genomdrifva en lag, men så kommer nog att ske äfven där.

Jag ber vidare att få läsa upp ett telegram från Ryssland rörande denna fråga: »Finansministern har utarbetat ett lagförslag, i hvilket fastställes ett minimum för den dagliga hvilotiden samt måltids- och söndagshvila för handelsbiträden. Dessas arbetstid har hittills i genomsnitt varit 14 $\frac{1}{2}$ timmar dagligen. Vidare bestämmes i lagförslaget, att barn under 15 år dagligen skola vara fria från arbete i åtminstone 2 timmar, så att de må kunna arbeta på ökadet af sina kunskaper.»

Telegrammet är från St. Petersburg. Det är i Ryssland, där man dock under dessa tider har så mycket att syssla med, som man anser denna fråga vara af den vikt, att finansministern vill framlägga ett lagförslag i ämnet.

Jag tillåter mig att yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Sternhagen: Herr talman, mina herrar! För min del var jag att börja med ganska tveksam, huru jag skulle ställa mig i denna fråga, men jag får bekänna, att så många och goda skäl hafva framhållits af såväl motionären som utskottet, att jag känt mig öfvertygad. Allmänt hafva ju också kontrahenterna — jag menar därmed handelsbutikägarna och biträdena — uttalat sig till förmån för motionen, och senast för några dagar sedan har i Göteborg ett talrikt möte af handelsbiträden hållits, där dessa, samlade till ett antal af cirka 600 för öfverläggning om den vid riksdagen af herrar Byström och Karlsson väckta motion angående lagstadgad stängningstid för handelsbutiker, uttalat sin lifliga anslutning till

motionen och sin förhoppning, att Riksdagen måtte bifalla densamma.

Mot motionen har framhållits, att man skulle kunna tänka sig sådana lagstadganden, att det för den ordentliga arbetaren skulle blifva svårare eller kanske rent af omöjligt att göra sina inköp af lifsförnödenheter. Men, mina herrar, icke kunna vi tänka oss, att de kommunala myndigheterna, på hvilka lagstifningen i denna fråga skulle bero, icke kunna vi tänka oss, att dessa myndigheter, som hafva att värna det allmänna intresset, skulle komma att besluta en så tidig stängningstid, att ordentliga arbetare icke hade tillfälle att göra sina uppköp. Och hvad de oordentliga arbetarne beträffar, tror jag verkligen, att ju längre butikerna hållas öppna, ju mera komma dessa att förlösa sina penningar, och ju mindre blifva de sålunda i tillfälle att inköpa lifsförnödenheter.

Det har vidare framhållits, att förslaget skulle innebära ett tvång på den enskilda företagsamheten. Man ömmar för alla dessa smärre butikägare och specerihandlare, som bo på stället. En sådan kan ju lätt på kvällen, när andra butiker i allmänhet äro stängda, hålla sin affär öppen därigenom, att hans hustru och kanske hans barn stå i butiken och sköta försäljningen. Detta låter ju ganska bra. Men jag skall be att i förevarande afseende få återropa hvad poliskammaren i Göteborg år 1900 yttrade till den af Kungl. Maj:t tillsatta maltdryckskommittén. Jag vill därvid förutskicka den anmärkningen, att, såsom herrarne måhända känna, utskänkningslokaler och så kallade nykterhetsvärdshus i städerna — jag tror, att det är i alla städer — stängas vintertiden klockan 8 och sommartiden klockan 9. Det öl, som därefter finnes att tillgå, hämtas från handelsbutikerna och specerihandlarna. Härom yttrar nu poliskammaren i Göteborg: »Då en hvar, som hos magistraten anmält sig att vilja försälja varor i salubod, är oförhindrad att jämväl försälja maltdrycker till hämtning, har följden häraf blifvit, att här i staden uppstått en mängd salubodar, som benämnas hushållshandel, och där visserligen en del matvaror hållas till salu, men hvarest försäljningen af maltdrycker till stor del utgör hufvudsaken. Vid sistlidet års slut funnos här omkring 660 salubodar, där maltdrycker försåldes. Omkring 200 af dessa voro speceributiker, där ölhandeln endast afsåg hushållsförbrukning utan att någon anmärkning däremot kan göras, men i de öfriga kan ölhandeln sägas vara hufvudsaken. Dessa senare finnas dessutom till största delen i stadens utkanter eller i de stadsdelar, där myndigheterna, med hänsyn till allmän ordning, i allmänhet icke medgifva tillstånd till utövande af nykterhetsvärdshusrörelse. Det är uppenbart, att under dessa förhållanden den ölhandel, som där bedrifves och som utöfvas såväl nattetid som äfven delvis under sön- och helgdagar, skall medföra olägenheter af flere slag. Icke blott att den lägre befolkningen därigenom beredes tillfälle att till öfvermått förse sig med öl till förtäring i hemmen, hvarigenom det s. k. hemsuperiet i hög grad befrämjas och kvinnorna äfven börjat hängifva sig åt dryckenskap, utan omkring dessa salubodar samlas sig sent på kvällarna den lösa manliga befolk-

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.
(Forts.)*

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

ningen, som på gator och i portgångar eller i berg och backar utdricka det inköpta ölet.» Ungefär liknande uttalanden inkommo från myndigheterna i Stockholm och i Sveriges öfriga större städer.

Jag tror, att det just är dessa butiker, där man drifver specerihandel, men där det hufvudsakliga intresset för affärens öppenhållande afser försäljning af öl, som det framför allt är önskvärdt att få in under nu ifrågavarande bestämmelse. Det synes mig således äfven ur sedlighetens och nykterhetens synpunkt vara angeläget, att motionen vinner framgång, och jag skall därför, herr talman, be att få yrka bifall till utskottets hemställan,

Herr Almgren: Det torde måhända väcka förvåning, att jag som köpman är af en annan mening än den siste ärade talaren. Jag anser nämligen, att vi med en lagstiftning af här ifrågasatt art skulle komma att gå väl långt på speciallagstiftningens väg — att vi alltför mycket beträddt denna väg har redan blifvit vid flera föregående tillfällen uttaladt i denna kammare. Dessutom synes det, att den öfverklagade olägenhet, hvarpå man genom denna lagstiftning vill råda bot, åtminstone till ganska stor del skulle kunna öfvervinnas på frivillighetens väg. Vi hafva speciellt i Stockholm just ett färskt exempel på att så kan ske. Det har nämligen nyligen träffats en öfverenskommelse mellan ett mycket stort antal specerihandlare i de centralare delarne af Stockholm om en tidigare stängningstid.

Utskottet anser nu emellertid, att man bör följa utlandets exempel i fråga om denna lagstiftning, och utskottet har härvid hänvisat till Tyskland, Norge och England. Hvad Tyskland beträffar, är lagstiftningen emellertid där förbunden med en mängd undantag. Nu veta vi från skolan, att en regel med många undantag i allmänhet är en dålig regel, och jag tror också, att en lag med många undantag är en dålig lag. Således bör exemplet från Tyskland icke vara efterföljansvärdt. Hvad Norge beträffar, upplyser ej utskottet närmare, huru lagstiftningen där verkat. Det skulle dock varit af intresse att erfara något i detta hänseende. Hvad slutligen beträffar England, så förefaller det mig, som om hvad utskottet nämner om förhållandena i England snarare tala mot än för en lagstiftning i ämnet. I England har, såsom utskottet påvisat, ända sedan 1880-talet en rörelse pågått att få erhålla en lagstiftning med afseende å tidigare stängningstid, och ett förslag därom har framkommit i parlamentet så sent som förra året. Parlamentet har emellertid ännu i denna stund icke fattat något beslut i denna riktning. Detta visar således, att det engelska folket icke är hågad för en lagstiftning, som skulle lägga ett så stort band på den individuella friheten som den ifrågavarande.

Utskottet föreslår nu, att det skulle vara kommunerna, som skulle bestämma stängningstiden. Men huru skulle detta tillgå — jag tänker därvid särskildt på Stockholms stadsfullmäktige? Skulle stadsfullmäktige bestämma en gemensam stängningstid för hela Stockholm, så skulle de ovillkorligen begå en stor orättvisa, ty behofven äro

mycket olika inom de olika stadsdelarne. Inom de centralare, för-mögnare stadsdelarne finnas helt andra behof och vanor än inom de aflägsna och fattiga arbetarekvarteren. I de senare komma man och hustru sent hem från sitt arbete och inga förråd finnas i huset. Det är då nödvändigt för dem att ganska sent på kvällen skaffa föda åt sig själva och barnen. Om en viss stängningstid i en sådan stadsdel skulle genomföras, vore det ganska hårdt. För att undvika detta, skulle det då bli nödvändigt att indela staden i vissa kretsar eller rayoner, men hvar skulle gränsen sättas? Jo, naturligtvis efter någon viss gata. Då skulle det egendomliga kunna inträffa, att på ena sidan gatan butikerna hållas öppna till klockan 9, men på den andra sidan icke längre än till klockan 7 på kvällen. Detta vore åter att göra ett ingrepp i den individuella friheten, som man helt säkert inom kort skulle komma att beklaga sig öfver. Men man har äfven andra förhållanden att taga hänsyn till. Det finnes butiker af olika slag. Sådana, i hvilka säljas matvaror, lysoljor och dylika förnödenheter, måste man medge en längre verksamhets-tid, hvaremot sådana, som handla med öfverflödsvaror, skulle stängas tidigare. Men hvar skall man draga gränsen mellan dessa båda kategorier? Det vore en svår fråga. Härjämte får man taga hänsyn till att det finnes butiker, som sysselsätta en mängd biträden, äldre och yngre, men att det äfven finnes butiker, som skötas af man och hustru med biträde af vuxna barn. Önskar denna familj att arbeta längre, skall man då hindra den därifrån genom en lagstad-gad stängningstid?

Man har framhållit såsom ett bestämdt skäl, hvarför man skulle gå in på denna lagstiftning, att man ville bereda skydd för de svaga — för kvinnor och minderåriga. I det afseendet synes det mig, att den åtgärd, som då låge närmast till hands, vore att jämväl med afseende å minderåriga och kvinnor i butiker tillämpa lagen om minderårigas och kvinnors användande till arbete i industriellt yrke. Då vore man konsekvent, och detta vore efter mitt förmenande ej svårt att genomföra. Med afseende å de mera vuxna biträdena, som ej behöfva ett sådant skydd, utan beträffande hvilka man åbe-ropar behöfvet att de skola kunna skaffa sig större kunskaper och åtnjuta undervisning i sitt fack, så ber jag att få fästa uppmärksam-heten på att i de städer, där tillfälle till dylik undervisning finnes, stängningstiden i de flesta fall icke är senare, än att biträdena med fördel kunna begagna sig af undervisningen. Att så är, framgår af det stora antal butikbiträden — jag kommer ej ihåg siffran, men jag vet, att det är ett mycket stort antal —, som undervisas i Stockholms borgarskola mellan klockan 8 och $\frac{1}{2}$, 10 om kvällarna. Och dessutom kan man tänka sig, att unga biträden föredraga att få arbeta hos en butikägare, som stänger senare och där arbets-tiden således blir längre, emedan de då kunna betinga sig en högre aflöning, än om de taga anställning hos en butikägare, som stänger tidigare och till följd däraf ej behöfver betala en så hög aflöning. Ty lagen om tillgång och efterfrågan gör sig alltid gällande, och det blir helt säkert fallet, om det icke redan har visat sig, att de,

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.
(Forts.)*

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.
(Forts.)*

som längre taga sina biträdens krafter i anspråk, få betala högre lön eller nöja sig med sämre biträden än öfriga butikägare. Och på det viset kommer helt naturligt en förändring att ske just i den riktning, som man här anser vara önskvärd.

Här framhölls af siste talaren åtskilligt, som skulle anföras såsom exempel för nödvändigheten att införa en lagstadgad stängningstid, och han nämnde därvid om förhållandet med ölutskänknigen och dylikt. Men det förefaller mig, att denna fråga egentligen ej har något sammanhang med den förevarande. Den torde nämligen kunna göras till föremål för polisföreskrifter eller förändrade föreskrifter med afseende å utskänknigen, och härigenom torde man kunna råda bot på missförhållandena i detta afseende.

På grund af hvad jag nu anført, ber jag, herr grefve och talman, att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Almström: Herr grefve och talman, mina herrar! Det är ett mycket stort och mycket sällsynt nöje för mig att här i kammaren få instämma med min gamle ärade vän herr Almgren. Jag kan emellertid i denna fråga skriva under allt, hvad han yttrat och har ej mycket att lägga till hvad han sagt, men jag skulle dock vilja påpeka, att motionen hvilar på socialistisk grund och att man genom antagande af densamma beträder en väg, som kan komma att leda till meddelandet af bestämmelser angående arbetstiden på andra områden, d. v. s. till bestämmandet af en normalarbetsdag, ty samma skäl, som tala för denna motion, tala faktiskt för införande af en sådan. Jag tror, att det är skäl att stämma i bäcken för att slippa dämna i ån. Jag instämmer med herr Almgren och yrkar afslag å utskottets förslag.

Herr Trygger: Jag står antecknad bland reservanterna, och med anledning häraf skall jag be att få tillägga några få ord till det utmärkta anförande, som talaren på stockholmsbänken hade mot antagande af ifrågavarande skrivelseförslag.

Vi hafva i vårt land kommit därhän, att Riksdagen fått allt mera inflytande på lagstiftningen däri, att initiativet i lagfrågor i allmänhet tages här i Riksdagen. Redan detta kan vara en fara för lagstiftningen, men denna fara blir ännu större, ifall Riksdagen skall hämta sitt initiativ ifrån föreningar, korporationer och sammanslutningar af personer utom Riksdagen. Men därhän håller det just på att gå för närvarande. Så snart det är någon fråga, som väcker ett visst intresse i landet, bedrifves en stark agitation, och så bäres frågan under detta tryck fram i Riksdagen och kommer sedan till Kungl. Maj:t. Men på detta sätt får man ofta en lagstiftning, som ej stämmer öfverens ens med hvad som legat på bottnen af den rörelse, som gett upphof till det hela.

Herr Almgren har tydligt visat, att de behof, som här möjligtvis förefinnas, kunna och böra fyllas på annat sätt än genom meddelande af sådana bestämmelser, som utskottet förordat. Jag skall

emellertid icke uppehålla mig härvid, utan vill stanna vid en annan sida af saken. I motionen och utskottets hemställan föreslås, att det skulle vara kommunerna, som skulle få bestämma i fråga om stängningstiden. Ingen af de talare, som yttrat sig för utskottets förslag, har emellertid anfört några skäl, hvarför så borde stadgas. Om ett reglerande skulle behövas i detta fall, hvarför skall afgörandet läggas hos kommunerna? Skälet kan naturligtvis ej vara, att man ej gärna kan hafva samma bestämmelser för hela riket, ty det finnes väl andra än kommunerna, som kunde hafva afgöranderätten. Att låta kommunerna lagstifta i denna fråga — om man i öfrigt skulle vara med om motionens syfte — synes vara särdeles farligt, ty då blir det de i frågan partiske, de, som hafva omedelbar nytta eller skada af bestämmelserna, som komma att afgöra frågan i sitt intresse till skada för åtskilliga andra. Med våra nuvarande bestämmelser om kommunal rösträtt blir det väl på många orter handlandena, som komma att hafva öfvervikt och bestämma stängningstiden i sitt intresse. Med förändrade rösträttsbestämmelser blir det kanske biträdena, som komma att afgöra frågan i sitt intresse. Och slutligen kan man tänka sig utvecklingen därhän, att det blir massorna, som komma att bestämma. Med ett ord, man får på detta sätt en myndighet, som ej kan reglera saken objektivt. Då således, äfven om man skulle vara med om denna sak, man ej kan lösa den på det sätt, som utskottet föreslagit, måste jag redan på grund däraf anhålla om afslag å utskottets hemställan.

Angående lagstadgad stängningstid för handelsbodas m. m.
(Forts.)

Herr Andersson, Axel Gustaf: Såsom herrarna möjligen sett af motionen, nämnes jag där bland dem, som vid förra årets riksdag yrkat bifall till en liknande motion. Då jag nu också bidragit till utskottets beslut, bör jag kanske försöka mig på den särskildt efter de tre siste talarnes yttranden antagligen föga tacksamma uppgiften att försvara utskottets betänkande.

I mitt yttrande vid förra årets riksdag ställde jag mig mycket tveksam i frågan, då jag i likhet med den ärade talaren på stockholmsbänken i allmänhet ej är någon vän af näringslivets insnörande genom för mycken reglementering. Men jag anser i motsats mot honom och den ärade talaren på gäflborgsbänken denna fråga vara i detta hänseende så oskyldig, att jag kan låta mina betänkligheter fara. Så stora följder däraf, som talaren på gäflborgsbänken förutspådde, behöfva vi säkerligen icke befara.

Den är så mycket oskyldigare, denna fråga, som ju alla de, som beröras af densamma, såväl principaler som biträden, nästan enhälligt uttalat sig för en lagstiftning i motionens syfte. Jag har visserligen hört, att en socialistisk biträdesförening här i staden uttalat sig emot motionen, men det har varit af det skälet, att föreningen önskat mycket längre gående lagstiftningsåtgärder, och den omständigheten, att den önskat mycket mera, kan ej vara skäl för att icke gifva den något.

Att, såsom den ärade talaren på kopparbergsbänken ville, helt

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

och hållet bortse från den opinion, som kommer utifrån, från föreningar o. s. v., det är väl dock att gå för långt i opinionsskräck.

Det har vidare sagts, att man äfven bör tillse den stora allmänhetens intressen. Jag har emellertid ej hört någon anmärkning från denna allmänhet mot lagstiftning i ämnet, och jag hyser det förtroende till denna allmänhet, att den för den goda sakens skull skall finna sig i en eller annan mindre missräkning. Man kommer nog snart att vänja sig vid förhållandena. Allmänheten kommer ju för öfrigt icke i ogynnsammare ställning, än om butikägarna själva sammanslöte sig och bestämde en viss stängningstid. Talaren på stockholmsbänken har redan framhållit, att sådana sammanslutningar kunna ske, och man har sett flera exempel därpå. Men de blifva nog ganska sällsynta, ty alltid är det någon, som vill sätta sig på tvären och hindra dessa öfverenskommelser, och det är just mot dessa tvärviggar, som man velat hafva denna lagstiftning.

Då jag förra gången yttrade mig i frågan, förordade jag en begränsning af området för lagstiftningen till städer och sådana samhällen, för hvilka ordningsstadgan för rikets städer är gällande. Detta har, som herrarne se, iakttagits i lagutskottets nu framlagda skrifvelseförslag. Det synes mig då, som om man med skäl kunde ifrågasätta, huruvida icke en enkel lösning af saken vore ett tillägg till 20 § ordningsstadgan för rikets städer. Denna paragraf handlar om huru man skall avägbringa bestämmelser till komplettering af ordningsstadgans föreskrifter. Dylika föreskrifter kunna antagas af stadsfullmäktige eller motsvarande korporationer och skola sedan fastställas af Konungens befallningshafvande. I detta stadgande om Konungens befallningshafvandes fastställelse har man säkerhet för, att icke några äfventyrliga bestämmelser skulle kunna komma i fråga. Det kan visst icke förnekas, att de här ifrågasatta bestämmelserna äro i många afseenden jämnställda med ordningsföreskrifter, då det icke gäller handel i allmänhet, utan endast de öppna bodarnes stängning, och härtill kommer, att öl och vinhandeln icke är skild från den andra handeln. Härmed kan jag också bemöta, hvad talaren på stockholmsbänken sade om de många undantagen från den tyska lagen, ty om det öfverlämnas åt kommunerna att bestämma, behöfvas i allmänhet icke några undantag.

Däremot kan jag icke gilla, hvad lagutskottets ärade ordförande yttrade därom, att lagstiftningen borde vara lika för hela landet. Därtill äro förhållandena för olika på skilda orter, olika tider af året och äfven inom olika grenar af handeln; ty det är ju icke något hinder, att man kan fatta bestämmelser sådana, att de gälla olika för olika grenar af handeln — detta sagdt äfven gentemot talaren på stockholmsbänken.

Jag vill icke längre uppehålla herrarnes tid. Jag tror, att det vore politiskt klokt, om vi, i likhet med hvad Andra Kammaren förut gjort, ville tillmötesgå de önskemål, som så enhälligt och så lifligt uttalats från den mindre handelsvärldens sida, och jag anhåller därför, herr grefve och talman, att få yrka bifall till lagutskottets förslag.

Hans excellens friherre von Essen: Det kan icke alls förvåna mig, att denna fråga röner kraftigt motstånd från skilda håll, ty det är gifvet, att en fråga som denna måste framkalla formella svårigheter och från juristernas sida helt och hållet nedgöras, så att vi lekmän icke kunna försvara oss mot deras angrepp. Men det brukar så vara, att, om praktiska män i längden hålla i sig och framhålla en frågas vikt och betydelse, de från början sedda, mycket viktiga hindren måste vika och man sedermera funnit sig rätt belåten, att frågan gått igenom.

Jag anser nu, att denna fråga är af synnerligen stor vikt, och jag kan ej annat än ansluta mig till hvad lagutskottet i denna punkt föreslagit. Jag skall bedja att få uppehålla mig ett ögonblick vid hvad en talare yttrade därom, att frivilliga öfverenskommelser äro det bästa sättet att lösa frågan. Huru skall man tänka sig en sådan frivillig öfverenskommelse mellan alla intresserade, om en mindre del af butikerna, kanske just de små och mindre ansedda, bestrida att gå in på en sådan öfverenskommelse? Tvång kan ju icke användas, utan om någon säger nej, så blir det nej. Enda sättet att tvinga de gensträfviga butikägarne att gå in på de öfrigas fordringar, är att meddela en lagbestämmelse i frågan.

Skall då beslut kunna fattas särskildt af den ena eller andra staden eller landskommunen? Därvid kommer jag till den anmärkningen, som här framställts, att det icke går an att öfverlämna en sådan sak till kommunerna, utan att det vore bättre, att en lagstiftning skedde för hela landet. Men då förhållandet ställer sig mycket olika i olika kommuner, små och större städer, så kan man naturligtvis icke beträda den vägen.

Vidare sade en talare, att då det är nödvändigt för vissa delar af en stad, t. ex. i kvarter med arbetarebefolkning, att för dennas räkning hafva butikerna längre öppna på kvällen än annorstädes i staden, blir det nödvändigt att införa olika bestämmelser angående stängningstiden beträffande bodarna på ena sidan af en gata och på den andra sidan af densamma. Jag kan icke förstå, att en sådan anordning är nödvändig, utan man får väl tänka sig, att det bestämmes en viss stängningstid, som något så när tillfredsställer både köparnes och säljarnes intressen.

Det har vidare sagts af en talare, att man genom en lagstiftning af ifrågavarande slag komme att beträda en farlig väg, då man genom densamma komme att taga första steget till införande af normalarbetsdag och att man skall stämma i bäcken för att slippa stämma i ån. Ja, men stämmer man i bäcken till den grad, att bäcken rinner öfver, så tror jag man handlat klokare, om man låtit bli att stämma. Jag kan för öfrigt icke se, att denna fråga har något direkt samband med frågan om normalarbetsdag.

De skäl, som tala till förmån för detta skrivelseförslag, äro flera. Man har icke uteslutande att fästa sig vid konkurrenssynpunkten. Man kan visserligen säga, att det är orätt, att t. ex. större betydande bodar skola uppoffra sig för sina biträden och stänga af medkänsla för dem, under det att de smärre bodarna draga

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

fördel af att hafva öppet, när de andra hafva stängdt, och detta är ju en sak, som är ganska afsevärd. Men en annan sak, som är lika och mera afsevärd, är hänsynen till biträdenas intressen. Dessa drabbas hårdt af dessa sena timmar, då de få stå i butiken. Nu skulle de emellertid, efter hvad en talare anmärkte, till följd af den längre arbetstiden betalas bättre. Nej, ett alldeles motsatt förhållande äger rum, ty jag känner till bodar, där biträdande betalas högst obetydligt och mycket lägre än i de bodar, där man stänger tidigare än i de förra. Det är just i de sämsta, mindre butikerna, som icke frekventeras af bättre folk, där arbetstiden är längst och betalningen minst. Jag skall bedja att i detta sammanhang få framhålla en omständighet, som är särdeles viktig i sedligt afseende, nämligen frågan om cigarrbodarnas stängningstid. Hvar och en vet, att under det vanliga butikerna i allmänhet stängas vid 8, 9 eller 10-tiden, stängas cigarrbutikerna långt senare, och jag vet sådana, som hållas öppna till klockan 2 på natten. Där få då biträdena stå från klockan 8 på morgonen till klockan 2 på natten — det är 18 timmars arbetsdag — och de äro stundom icke i tillfälle att lämna boden ens för ett ögonblick för att äta sin middag, utan denna bäres till dem. En flicka på 17 år får således stå i butiken under c:a 18 timmar. Och sådana cigarrbodas finnas i hundratal. Man kan aldrig i detta fall förmå ägarne att stänga på frivillighetens väg, ty de hafva stor fördel af att bodarna hållas öppna under den tid, då hederliga, ordentliga bodar äro stängda. Därunder komma personer in, till föga gagn för de unga biträdena. Jag anser, att denna fråga om biträdenas moral spelar in som en ytterst viktig faktor vid detta ärendes afgörande, och hänsynen till densamma är ett hufvudsakligt skäl för mig att förena mig i det syfte, som motionen afser. Att frågans lösning skall möta högst stora svårigheter och väsentliga hinder från juristernas sida, kan jag förstå, men jag tycker icke, att de ord, som yttrats mot förslaget, varit så afgörande, att de rubbat min uppfattning af saken. Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Fahlbeck: Herr grefve och talman, mina herrar! Sista året var det, om jag icke missminner mig, endast jurister, som uppträdde mot den föreliggande motionen, hvilken då liksom nu hade blifvit af lagutskottet tillstyrkt; i år har det varit äfven industriidkare och handelsmän. Jag förstår fullkomligt de motiv, som ledt dem i detta deras motstånd, och jag respekterar dessa motiv. Friheten är för oss alla en så utomordentligt viktig sak, att man naturligtvis måste med yttersta noggrannhet betänka hvarje steg, som afses att i ett eller annat afseende inskränka densamma. Men, mina herrar, ser man på utvecklingen i nutiden, måste man säga, att vi inskränka friheten på ett håll, men vi vidga den på ett annat. Vi få icke inbilla oss, att denna nutidens utveckling, såsom man har sagt, skulle gå ut på att endast reglementera och reglera. Vi göra det på vissa håll, men på andra håll öppna vi stora områden, som förut varit afstängda för fri konkurrens. Mänskligheten flyttar gränspålarne, som

bestämman hvad vi få och hvad vi icke få göra. En tid är *det* förbjudet, en annan tid något annat. Ingen tid går uteslutande ut på att inskränka och innestänga handlingsfriheten. Så är det äfven i detta fall. Man skall för öfrigt se den föreliggande saken i sitt organiska samband. Den är ett moment i den skydds rörelse, som började på 1800-talets första år i England och som då gällde barns och kvinnors arbete, särskildt deras arbetstid. Denna rörelse har utvecklats sig successivt och i allt större kretsar. Nu träffar den handelsbiträdena, ty det är deras sak, det gäller. Jag har sålunda icke ett ögonblick tänkt på handlandena själfva. Det är visserligen sant, att denna skyddslagstiftning för arbetarne går via arbetsgifvarne. Men så har det ofta varit. Endast genom att vända sig mot de senare kan man ernå det, som afses. De vådor, som skulle följa utaf en inskränkning i nu antydda afseende och som här framhållits, i det man jämfört den med en begärd lagstiftning rörande normalarbetsdag, tror jag vara ganska obetydliga. Man går icke så lätt öfver från ett område till ett annat. Normalarbetsdag ha vi länge haft i fråga om minderårige, utan att detta föranlett dess utsträckande till de vuxne. Endast när ett verkligt, stort behof föreligger, anropas lagstiftningen. Men i förevarande fall är behofvet, det är alldeles uppenbart, särdeles stort. Eljest skulle icke opinionen vara så enhällig. Därför, om vi förkasta den i år, så varen säkra på, att den kommer igen ett följande; ty det är ett öfvermått af arbete, som kräfvades af handelsbiträdena i de småbutiker, som egentligen skulle träffas af denna lagstiftning. Om handlandena kunde göra såsom industriidkarne, taga dubbla lag och använda det ena laget ett visst antal timmar och det andra ett annat antal, så kunde man låta det vara såsom det är. Detta går emellertid icke för sig och kan icke bära sig. Allmänheten skulle då i sista hand få betala allt till vida högre pris.

Här har vidare omnämnts en annan sida af saken, som icke kan nog starkt betonas, och det är, att skyddet gäller äfven i sedligt afseende, nämligen beträffande de af den näst föregående talaren berörda cigarrbutikerna. Dessa butiker, som hållas öppna till kl. 12, 1 och 2 på nätterna, äro en orsak till osedlighet, det tror jag man otvifvelaktigt kan säga, på samma gång som de för dessa stackars flickor, som sitta där, medföra ett öfvermått af arbete. Det är icke mer än i sin ordning, att lagstiftningen här ingriper till skydd både för dessa biträden och för många utanför dem. Vår ungdom, ej minst den studerande skolungdomen, kan äfven behöfva det skydd, som består i att dessa butiker i god tid stängas.

För öfrigt kan man icke, det är sant, gå för mycket in i detaljer. Man får öfverlåta åt dem, som närmast skola handhafva dessa bestämmelser, att t. ex. ordna lagstiftningen olika för olika delar af en kommun eller, hvad som vore kanske det riktigaste, endast bestämma en maximaltid för bodarnes öppethållande eller ett visst klockslag, då alla bodar skola vara stängda. Tiden kunde ju sättas ganska vidsträckt för att inom vissa gränser bereda möjlighet för en öfverenskommelse på frivillighetens väg. Hur jag än ser

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)

saken, kan jag icke finna annat, än att de olägenheter, som skulle följa af denna lagstiftning, vida öfvervägas af de därmed förbundna fördelarna.

På grund häraf yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Unger: För min del kan jag icke finna något berättigadt i den lagstiftning, som här är föreslagen. Ur konkurrenssynpunkt skulle den vara berättigad, säger man, om man talar om illojal konkurrens. Det lär emellertid väl icke kunna anses vara illojal konkurrens, om den ene vill arbeta några timmar mer på dagen än den andre. Handels- och näringsfrihet hafva vi i allmänhet. Då lär det väl vara orimligt att främtaga dem, som hafva den friheten, rättigheten att i sin näring arbeta en timme längre eller börja arbetet en timme tidigare, och säga, att det är en konkurrens, som man bör sätta damm för. Man bör flytta pålarna för handlingsfriheten, sade den siste talaren. Jag tror dock icke, att man bör flytta dem i sådan riktning, att man genom att kringskära näringsfriheten icke får något kvar däraf. Vidare har det talats om att det vore bra för handelsbiträdena, att de finge hvila. Ja, det vore bra för mängen, om han finge hvila litet mera, än hvad han nu får. Det ligger dock inom det fria aftalets gebit, att en handlande kommer öfverens med sina biträden, att de skola arbeta till kl. 9, 10 på kvällen. En industriidkare får ju öfverenskomma med sina arbetare till och med att de arbeta på nattsift. Alltnog, på detta gebit bör icke lagstiftningen ingripa.

Den siste talaren nämnde, såsom ett skäl för lagstiftningen, sedlighetsynpunkten och att man borde verka för att cigarrbutikerna icke finge hållas öppna så länge på nätterna. Jag hemställer emellertid till Eder, mina herrar, huruvida den omständigheten kan vara laga skäl att förbjuda *alla* andra handlande att efter ett visst timplag hafva sina affärer öppna. Det skulle träffa alla lika, säger man, om man bestämde lika stängningstid för alla. Men det är icke så — en viss stängningstid kan ju passa mycket bra för en majoritet i samhället, men passar till äfventyrs icke för minoriteten, som kanske allra bäst behöfver nära sig.

I ett municipalsamhälle kan det ju hända, att de arbetare, som bo i norra delen, sluta tidigt, och där kan man då stänga bodarna tidigare, men att i den södra delen ligger en fabrik, där arbetet pågår till senare på kvällen, då därvarande handlande, enligt majoritetens beslut, redan måst stänga sina salubodar.

Hur man än ser denna sak, är det, enligt min åsikt, alldeles orimligt och därjämte anmärkningsvärdt stridande mot alla tendenser nu för tiden att vilja, på sätt som här vore ifrågasatt, inskränka vissa näringsidkares rätt att utöfva sin näring, tvinga dem att icke arbeta, om de det behöfva.

Jag har vid föregående tillfälle yttrat mig i denna fråga och skall därför icke nu vara vidlyftigare.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Herr Hasselrot: Den ärade talaren på bohuslänsbanken erkände, tycktes det mig, att man icke skulle binda den enskildes handlingsfrihet, då det icke kunde visa sig, att denna handlingsfrihet innebar någonting orätt eller i moraliskt hänseende fördömligt, men han gjorde genast ett undantag och påstod, att utvecklingen gick därhän, att man dock af andra anledningar på åtskilliga håll måste underkasta sig band på handlingsfriheten mot den ersättning, som låge däri, att andra områden, som förut varit stängda, öppnades för den fria rörelsen, men han underlät säga hvad man i gengäld för nu ifrågasatta inskränkning skulle på annat håll vinna. För mig står det alldeles främmande hvad han menade.

Vidare sade denne talare, att han icke hade minsta undseende för handlandena och, hvad här redan förut prononcerats, att allmänheten icke har något gagn af reformen i fråga. Nej, det är biträdena, som skulle hjälpas och understödjas. Jag har för min del allt undseende med alla dem, som arbeta, men icke mera för dessa än för andra. Min öfvertygelse är den, att, om det är fråga om att minska det tunga arbetet för någon klass, det finnes mångfaldiga områden, där sådant är vida mer behöfligt än för de herrar och damer, som stå i butiker. Nu säger man här, att det är nästan enhälligt som lagstiftningsåtgärden i fråga fordras af handlandena. Jag erkänner, att denna opinion existerar, men den är långt ifrån att vara enhällig. Kammaren torde erinra sig, att handlandena i Sverige äro öfver 30,000 personer. Se vi på de anförda siffrorna, utvisande antalet af de handlande, som tillstyrkt lagändringen, så blifva de minimala gentemot antalet af alla landets handlande.

Här har för öfrigt under diskussionen framhållits skälen för och emot så fullständigt, att jag icke har mera att tillägga. Jag vill emellertid gentemot en talare påpeka, att äfven vid föregående tillfälle var det icke blott jurister, utan äfven andra, som talade mot detta förslag.

Jag kan emellertid icke underlåta att påpeka hvad här har sagts af en högt ärad talare, nämligen att vi i kammaren böra besluta hvad vi känna vara behöfligt, och sedan få juristerna skriva lagarna bäst de kunna. Det är lätt sagdt, men det torde vara att gå för långt. Huru tänka sig herrarne en sådan lagstiftning tillämpad? Inom olika kommuner skulle nämligen genom majoritet bestämmas den tid, då bodarna finge öppnas och stängas. Jag medger, att det kan vara olika förhållanden i Stockholm och i landsorten, men om jag jämför två lika landsortsstäder, hvad inträffar då? Den ene beslutar kanske en tid för stängningen af bodarna och den andre en annan. Hvad är meningen med lagen? Jo, att gifva biträdena den rätt till ledighet, som de förtjäna. Den ena kommunen ger dem kanske denna rätt, men den andra ger dem den icke. Kan man säga, att detta är likställighet inför lagen? På ena stället få de arbeta längre, på det andra kortare, under alldeles likartade förhållanden. Skall härutinnan en lagstiftning äga rum, skall den verka lika för alla i hela landet. Jag vill sluta med, att vi ha redan i år gått handlandenas och affärsmännens önsknningar i så hög grad

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.
(Forts.)*

till mötes, då vi beslutit skrifvelse till Kungl. Maj:t om stäffande af illojal konkurrens, så att de kunna vara nöjda därmed för denna riksdag utan att fordra vidare inskränkningar i handelsfriheten. Jag tillåter mig yrka afslag å utskottets hemställan.

Herr Sjöcrona: Skälen till bifall för den nu föreliggande motionen och utskottets förslag äro så fullständigt utvecklade, att jag icke behöfver upptaga kammarens tid med att söka ytterligare lägga några skäl härtill; men då uti en vid betänkandet fogad reservation har talats om den allmänt mänskliga rättigheten att få fritt köpa och sälja på lagenligt och redligt sätt och detta åskådningssätt äfven funnit sitt uttryck under öfverläggningen i kammaren, skall jag be att få i anslutning till hvad herr Fahlbeck yttrade uttala, att ingen kan högre än jag skatta verksamhetens frihet för människan. Denna frihet måste dock, om den skall vara välsignelsebringande, såsom all frihet, vara lagbunden, så att icke den starkares frihet kan leda till den svagares slafveri. Jag hemställer till herrarne, om icke detta kan anses som ett slafveri, när, såsom hans excellens riksmarskalken i sitt anförande omnämnde, unga kvinnor nödgas uppehålla sig i en cigarrbutik från kl. 8 på morgonen till kl. 2 på natten. Äfven om icke detta är för deras sedlighet synnerligen menligt, så är det alldeles uppenbart, att det är för deras kropps utveckling i högsta grad skadligt. En talare på stockholmsbänken har anført åtskilliga betänkligheter mot den nu föreslagna skrifvelsen. Jag erkänner villigt, att hvad han anført är värdt allt behjärtande och bör tillerkännas stor betydelse, så mycket hellre som jag känner honom vara en i allo af humanitet och rättskänsla genomträngd man. Vore det nu fråga om att för hela vårt land stifta en lagbestämmelse om lika stängningstid för alla orter, tror jag knappt, att jag skulle våga vara med därom, just med hänsyn till de betänkligheter, han anförde. Då här emellertid endast föreslås, att hvarje kommun för sig bör fatta beslut därom och så lämpa saken efter lokala förhållanden, så ställer sig saken helt annorlunda. Lagutskottets ordförande har frågat: hvarför skall kommunen få besluta om detta? Ja, då svarar jag: därför att den är den enda myndighet, som kan ha kännedom om de lokala förhållandena och lämpa saken därefter. Dessutom vill jag erinra, att kungl. kungörelsen af den 13 november 1896 i tämligen likartadt fall medgifver en sådan rätt åt kommunerna. Det är om minderårigas användande vid försäljning å offentliga platser af blommor, böcker m. m., som den kungörelsen handlar. Vid sådant förhållande tycker jag, att saken kan åtminstone vara värd att tagas i öfvervägande, och då så kraftiga skäl blifvit för densamma anförda, skall jag icke upptaga kammarens tid vidare, utan yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Jonsson: I afseende å realiteten ansluter jag mig helt och hållet till de praktiska skäl, som talaren på stockholmsbänken anförde, när han yrkade afslag å utskottets betänkande, men det är en annan synpunkt, som jag anser icke bör lämnas alldeles å sido

här i kammaren, när man har att bedöma en fråga, som griper in på dylika områden. Är det först och främst icke möjligt för parterna i fråga att efter något mera arbete kunna sinsemellan ordna denna sak utan att man i lagstiftningsväg skall gripa in härvidlag? På den frågan tror jag, att ingen kan svara ett bestämdt nej, utan är det berättigadt, att man får en tidigare stängningstid på detta område, så måste det kunna genomföras genom ett intensivt arbete på frivillighetens väg, då den allmänna opinionen lägger sin makt till. Men, mina herrar, man är nu så benägen att, så snart ett missförhållande yppar sig inom det privata näringslivets område eller i dylika fall, strax vara till hands och stifta en lag, som skall ställa allt till rätta och afhjälpa de oegentligheter och missförhållanden, som från en eller annan synpunkt framträda. Man vill med ett ord genom lagar till sist reglementera hela lifvets mänskliga förhållanden och skapa ett människosläkte, som i sig själft är så svagt, att det icke kan sköta sig och taga initiativ. Jag undrar, om herrarne kunna antaga, att vi verkligen bygga upp ett samhälle, som är starkt och lifskraftigt, om vi följa en dylik princip. Nej, lagarna må man icke skapa på nya områden, såvida man ej är säker på, att de äro absolut behöfliga. Går man längre och inbillar sig kunna uppfostra ett samhälle till duglighet genom lagstiftning på skilda områden, så griper man miste, och slutresultatet blir, att man får ett dåligt samhälle, som icke kan fylla sin uppgift i lifvet. Detta är den synpunkt, som för mig är alldeles afgörande, när jag nu yrkar afslag å detta utskottsbetänkande, och jag får säga, att jag kommer att blifva principiell motståndare till hvarje försök att stifta lag på liknande områden.

Herr Fahlbeck: Blott ett par ord till svar på en fråga, som representanten på kalmarbänken ställde till mig. Han frågade, hvilka de områden voro, där man hade upphäft en bestående lagstiftning, som inskränkte individens frihet? — I sanning, vi människor hafva kort minne. Det är icke 100 år sedan hela näringslivet var bundet. Handeln och handverk voro noga begränsade i afseende å hvad man fick göra och icke göra genom skråordningar och dylikt. Detta hafva vi upphäft. I närvarande tid se vi i afseende å kvinnors tillträde till platser, huru vi öppnat områden, som förut varit för dem stängda. Det är verkligen så, att man stänger på ett håll och vidgar på ett annat. Det var blott detta jag ville säga.

Herr Törnebladh: Från denna plats sades det nyss af den talare, som sist hade ordet, att man måste ju i vissa fall reglementera, om man också erkänner frihetsgrundsatsen i allmänhet. Detta är fullkomligt rätt. Frågan är blott hvad man skall reglementera och hur. Han sade också, att man icke skall inskränka handlingsfriheten. Det håller jag med om. Men jag undrar, om man icke skulle kunna förändra ordet litet och säga, att man icke skall inskränka handelsfriheten. Jag tror, att lika litet, som man bör inskränka handlingsfriheten, lika litet bör man inskränka handelsfriheten. Nu har det

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.
(Forts.)

åberopats, att detta icke är något annat än en fortsättning på den skyddslagstiftning, som redan för länge sedan börjat i syfte att skydda svagare kvinnor och barn mot för hårdt arbete. Det är en annan sak. Om man vill skydda de svagare och mindre kraftiga mot för hårdt arbete, så sker det på en annan väg än genom att förbjuda butikens öppenstående på vissa tider. Det sker genom att lagstifta om en maximitid, under hvilken sådana medlemmar i samhället få användas i ena eller andra näringen.

Det har också sagts, att man öppnar det ena området efter det andra. Ja, den satsen kan jag gå in på, och den satsen gäller särskildt mot ett annat yttrande, att konsekvensen icke är så farlig att taga, ty man kommer icke så lätt öfver från ett område till ett annat. Jo, det gör man. Man kommer mycket lätt öfver från ett område till ett annat. Just diskussionen i dag har visat, hur man kommit att springa öfver från frågan om att reglementera förordningsförhållanden till att reglementera för näringslivet, och det är en väsentlig skillnad. Ordningsstadgarne, som äro till för att reglera ordningen inom ett samhälle, äro fullt berättigade, men sådana reglementen och ordningsföreskrifter, som vilja inskränka näringsfriheten, hafva åtminstone icke bevisligen samma berättigande. Om man vill t. ex. råda bot för missbruk med ölhandeln, så är det en sak, men därför behöfva väl icke alla krambodar plikta. Om man vill förekomma missbruk vid försäljning af cigarrer på nätterna, så är det en riktig sak, men jag kan icke finna, att mjölmagasin och dylika affärer böra plikta för att vissa cigarrbutiker hafva gjort sig skyldiga till missbruk.

Det har äfven talats om att det är icke allenast de stora handlandena, som det gäller, utan framför allt småbutiker och sådana, som innehafvas af själf försörjare. Tro icke herrarne, att en sådan lagstiftning som denna skulle djupt intränga på deras rätt att försörja sig själfva. Det är en ganska viktig sak att taga i betraktande. Det finnes verkligen småfolk, som man bör taga vård om och skydda i deras rätt att sig ärligen och lofligen försörja.

Vidare ber jag få omnämna, att talet om att skolungdomen skulle på det nu föreslagna sättet skyddas för cigarrbutikerna icke hör hit, ty jag undrar verkligen, om icke cigarrbutikerna skulle kunna få hållas öppna till klockan 8 eller 9 på aftonen. Det är först längre fram på natten oordningar i cigarrbutikerna bruka uppstå.

Sedan blir frågan: vinner man målet på den väg, man här vill beträda? Ty vid all lagstiftning gäller det väl att se till, icke blott att målet är det rätta, utan ock att vägen är den rätta för att nå målet. Det är sant, att det är mycket svårt att lagstifta för landet i dess helhet uti en så mångskiftande fråga som denna; men ju mera mångskiftande den är, dess svårare är det ock att åstadkomma ens en relativ enighet mellan olika kommuner. Stiftar man en lag, som lämnar saken i kommunernas hand, kan det därför, när lagen kommer i tillämpning, lätt hända, att skiljaktigheterna emellan de särskilda kommunerna blifva sådana, att man ångrar

att hafva lagstiftat på detta sätt. Jag behöfver icke gå långt tillbaka för att kunna för kammaren belysa, huru olägligt en lagstiftning ibland kan verka. Det var icke så länge sedan, som vi funno anledning att — jag hoppas, med framgång — ändra lagen om varumärken. Man tyckte sig ha all anledning att vara glad, då den lagen en gång kom till, men det visade sig snart, att lagen ej verkade rätt — och därför ha vi nyss bjudit till att ändra den, och det med rätta. Jag fruktar, att vi kunde komma att ånyo göra samma erfarenhet, om vi öfverlämna bestämmanderätten åt kommunerna på ett område, där förhållandena äro så vidt skiljaktiga till och med inom olika delar af samma kommun.

För öfrigt, är enigheten i opinionen så stor, som man här sagt, ja, då kommer saken nog åter, men i den rätta formen, nämligen den frivilliga öfverenskommelsens. Ty en stark opinion tvingar sig fram äfven på den vägen.

Jag yrkar afslag å utskottets hemställan.

Grefve Hamilton: Under debatten har jag icke hört något, som kunde antyda, att ett bifall till lagutskottets förslag skulle skada någon del af samhället. Parterna äro här arbetsgifvarne, den köpande allmänheten och biträdena. Arbetsgifvarne ha själfva i massor petitionerat om denna inskränkning, men tillika framhållit, att om än de önska bereda biträdena kortare arbetstid, kan detta ej ske annat än på lagstiftningens väg, så att stängningstiden blir densamma för alla; ty eljest kommer konkurrensen att skada dem. Hvad den köpande allmänheten angår, är här redan framhållet, att den mycket väl kan hinna med sina inköp på kortare tid, i synnerhet de förmögnare klasserna. Däremot skulle ju kunna tänkas, att arbetsklassen, som själf har lång arbetstid, icke skulle hinna att efter dess slut göra sina inköp. Men nog går det, och jag är viss på att dessa arbetare, som själfva känna trycket af en lång arbetstid, skola finnas villiga att påskynda sina inköp för att bereda handelsbiträdena den fördel, de åstunda. Och hvad handelsbiträdena själfva beträffar är ju deras ställning till frågan klar.

Komma vi så sedan till de invändningar, som framställt af anhängarna af manchesterteorien. Vi hörde nyss de invändningarna i ett briljant anförande af en talare på stockholmsbänken; men, om än dessa teorier ännu icke äro helt kastade öfver bord i vårt land, tror jag dock, att de ej väcka vidare genklang i denna kammare, så att af den grund man icke skulle bifalla utskottets förslag.

Det är arbetsgifvarna, som här framställt önskan om en kortare arbetstid för biträdena, men dock icke genom någon lagstiftning för landet i dess helhet — det skulle blifva svårt: hvad som passar i Skåne passar icke i Norrland o. s. v. — utan genom öfverlämnande af saken åt de kommunala myndigheterna; och detta synes mig ej böra möta några betänkligheter. I kommunalförvaltningarna sitta ju i allmänhet dugliga och framsynta män, som väl ej torde vidtaga olämpliga åtgärder, utan först efter noggrann pröfning fatta sina beslut. Då vi åt dessa kommunalmyndigheter öfverlämnat att på

Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)

*Angående
lagstadgad
stängningsstid
för handels-
bodas m. m.*

egen hand afgöra så många andra frågor, borde detta kunna ske äfven här; och ber jag därför att få yrka bifall till lagutskottets hemställan.

Forts.

Herr von Möller: För dem, som erinra sig mitt uppträdande, då frågan förelåg om antagande af lag angående kvinnors och barns användande i industriellt arbete, bör det vara klart, hvilken ställning jag intager till det föreliggande förslaget. Jag vill icke trötta kammaren med att upprepa de skäl, som redan under diskussionen anförts — jag ber blott att få erinra om en gammal gyllene regel, som talar om att handla mot andra, som man önskar att själf bli behandlad. Försöker man blott att göra klart för sig, huru det bör kännas för en person, som befinner sig i den eller den ställningen, söker sätta sig in i hans förhållanden, så tror jag, att man både dömer och handlar rättare gentemot andra, än om man ställer sig kall och känslolös och mäter allt endast juridiskt och formalistiskt, äfven om man kläder sina ord i liberal dräkt, såsom här gjordes af en af de sista talarne, som varnade oss för att inkräkta på andras frihet. Jag kan emellertid ej neka, att i mina öron föreföll tonen icke fullt äkta; och jag kände mig därför ej öfvertygad. När det nu är fråga om att bereda lindring för en personal, som har en svår ställning — och det kan nog ingen neka vara fallet med dessa biträden — och när en stor del af deras principaler, som vilja gifva dem denna lindring, hindras därifrån endast genom en minoritets förtryck, så vill man emellertid här säga nej till förslaget att afhjälpa detta, därför, säger man, att det är början till en socialistisk lagstiftning. Jag erinrar då om hvad en talare sade i fjor: det är icke fråga om någon socialistisk, men väl en social lagstiftning; och där bör man väl äfven låta känslan komma till sin rätt. Vore det här fråga om att lagstadga en normal-arbetsdag, kunde jag förstå herrarnas motstånd; likaså om det gällde att minska produktionstiden eller att minska försäljningsvinsten. Men tro herrarna, att dessa omkring 1,700 köpmän, 17 köpmannaföreningar och Sveriges allmänna handelsförening skulle hafva, såsom skett, uttalat sig för förändringen, om de icke ansåge den önskvärd.

Man talar vidare om de små förstadsbutikerna, huru svårt de få att reda sig, om de ej få hålla öppet sent, och vill på det sättet anslå veka strängar. Ja, det må nu vara sant, att för dessa småbutiker handeln lönar sig bäst, då de stora butikerna äro stängda; men frågan är väl, om detta förhållande bör få lägga hinder i vägen för hela reformen. Och för öfrigt lärer det väl ej vara omöjligt att ordna saken genom vissa undantagsbestämmelser t. ex. beträffande bröd- och matvaruhandeln.

Så mycket är redan sagdt för och emot, att det ej tjänar till något att förlänga diskussionen. Frågan är en känslofråga — den gäller, om man vill ha medlidande med dem, som behöfva en ökad hvilotid, eller ej. För min del kan jag därvid ej annat än ställa på mig utskottets sida.

Herr Hedborg: Här är verkligen fråga om en normalarbetstid, men ej i någon större utsträckning. Frågan om normalarbetstid i vidsträckt bemärkelse kommer nog i sinom tid att blifva föremål för kammarens öfverläggning och att välla många stridigheter. I nu föreliggande fråga äro arbetsgifvare och arbetare tämligen eniga om lämpligheten att bestämma en viss arbetstid, och vid sådant förhållande torde det icke vara någon risk att gå motionärernas önskan till mötes.

De parter, som man har att taga hänsyn till, äro arbetsgifvare, arbetstagare och den stora allmänheten i städer och municipalsamhällen. Arbetsgifvare och arbetstagare hafva i stort antal gifvit sin mening till känna. Skulle vi då icke taga hänsyn därtill?

Hvad allmänheten beträffar, får den ju, enligt utskottets förslag, själf vid de kommunala stämmorna fastslå de timmar, då den vill göra sina uppköp, och i så fall tillfogas den ju icke någon skada genom att antaga utskottets förslag. Vore det så, att kommunen skulle bestämma en normaltid, som icke vore lämplig, då toge allmänheten sina varor från annat håll, men det aktar kommunen sig för. Allmänheten vill nog ha möjlighet att få sina varor på närmaste håll. Jag tror därför, att det icke är farligt att gifva kommunen rätt att bestämma om stängningstiden för handelsbodarna.

Det har vidare yttrats, att vi lagstifta efter opinionen. Ja, det är alldeles klart. Hvad skulle vi taga hänsyn till, om vi icke toge hänsyn till opinionen, i synnerhet när det är en så stor opinion som här i frågan gifvit sig uttryck? Vi skola emellertid icke taga hänsyn till alla opinioner, utan endast till opinion, som är klok, äfven om den endast tillkännagifvits af en enda person.

Herr talman, jag ber få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Ekdahl: Det har talats så mycket i denna fråga, att jag ämnat afstå från att yttra mig; men här fälldes ett ord af en ärad talare på gäffleborgsbänken, som jag anser mig böra besvara. Han yttrade: Kan någon här säga, att försök verkligen gjorts att på frivillighetens väg ordna handelsbutikernas stängningstid? På den frågan svarar jag *ja*. Under många år har man nämligen inom köpmannakåren ifrigt arbetat på en lösning af denna fråga, men det har visat sig omöjligt att komma till ett lyckligt resultat. En del köpmän ha gått in på att stänga tidigare, oaktadt konkurrensen, men någon enighet har ej kunnat nås, ty en del köpmän ha vägrat att gå med, om de ej bli lagligen tvungna därtill. På frivillighetens väg lär man således ej kunna komma någonstädes.

En talare på stockholmsbänken framhöll, huru egendomligt det skulle bli, om man inom kommunerna bestämde olika tider för särskilda rayoner, och sade, att man kanske skulle få en stängningstid på ena sidan af gatan och en annan på den andra. Jag föreställer mig emellertid, att icke någonstädes så skulle ske och att åtminstone stadsfullmäktige i Stockholm ej skulle kunna fatta ett sådant beslut, utan komme nog öfverallt en gata på båda sidorna att få samma

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)

stängningstid. Ja sådant kan ske, äfven om man delar upp en stad i rayoner.

Samme talare framhöll vidare förhållandena inom öl- och vinhandeln och undrade, om man ej kunde ordna denna sak genom polisförordningar. Men i fråga härom lär man ej kunna få till stånd några polisförordningar, utan måste ordna saken genom lag.

Jag skall ej vidare upptaga tiden; jag ber blott att få framhålla, att detta förslag mottagits med stor välvilja af en afsevärd del af landets köpmanskår, af handelsbiträdena naturligtvis också, men därtill äfven af den stora allmänheten. Icke från något håll hafva försports invändningar från allmänheten emot den föreslagna begränsningen.

I likhet med flera föregående talare ber jag att få förorda bifall till utskottets förslag.

Herr Sörensson: Då jag anser utskottets förslag vara ägnadt att tillgodose alla billiga anspråk i afseende å stängningstiden, och då jag icke kan finna att, såsom här påståtts, någon skada eller orättvisa skulle därigenom tillskyndas vare sig handlandena eller biträdena eller allmänheten, synes mig detta förslag kunna och böra bifallas, hvarom jag tillåter mig framställa yrkande.

Rop hördes nu på proposition.

Herr Ewerlöf: Jag ber blott att få påpeka, att det ju här icke är fråga om att stifta några strafflagar — ej heller jag tycker om sådana — utan endast om att skrifva till Kungl. Maj:t och begära, att det måtte tagas under öfvervägande, huruvida saken kan genomföras och i sådant fall förslag i ämnet framläggas för Riksdagen. Detta är ju ganska litet begärdt; och då så många tusen köpmän inom landet önska det, tycker jag, att man borde tillmötesgå dem därutinnan.

Friherre Tamm: Om man finge lita på riktigheten af hvad talaren på kristianstadsbänken nyss yttrade, så skulle alla vilja vara med om den förändring, som lagutskottet här föreslagit; ty han genomgick alla kategorier, som hade med saken att skaffa, och sade, att de voro belättna. Han sade, att arbetsgifvarne kunna ej ha något emot saken, ty de ha i så öfverväldigande mängd begärt denna förändring. Ja, men hvilka arbetsgifvare ha begärt den och emot hvilka? Det är hufvudsakligen de stora arbetsgifvarne, som här tagit initiativ *emot* de små, hvilka ej anse sig ha råd att hålla stängdt den tid, då de kunna få bli af med sina varor. Min uppfattning är emellertid, att dessa större arbetsgifvare mycket väl borde vara i stånd att, i stället för det åsyftade målets vinnande, vidtaga en annan åtgärd, fastän man här sagt den vara omöjlig — den nämligen att, likasom industrien, arbeta med dubbla lag. Om det är fallet, såsom en talare på älfsborgsbänken yttrade, att arbetstiden på många håll sträcker sig från åtta på morgonen till två

på natten, så synes det mig mycket väl kunna låta sig göra att dela upp den tiden på två biträden.

Här sades vidare, att arbetarne skulle så gärna uppoffra sig och göra sina inköp tidigare för att hjälpa biträdena till denna tidigare stängningstid. Jag föreställer mig emellertid, att de hellre se till sina egna intressen; och man har vid åtskilliga tillfällen sett, att, då dessa intressen ej beaktas, bojkotta de dem, som icke vilja rätta sig efter deras önskningsar.

Det sades, att biträdena skulle bli nöjda att slippa så lång arbetstid. Ja, visst skulle de det — till en del nämligen, men icke alla — icke de, som få ökad aflöning vid hårdare och långvarigare arbete, men nu skulle se sin arbetsförtjänst inskränkt.

Jag skall nu be att få ingå på ett annat spörsmål, som blifvit berördt här i dag. Det rör kommunernas rätt att lagstifta i detta afseende. Mig vill det förefalla, att öfvertygande skäl här anförts för att kommunerna med de skiftande åsikter, som där äro rådande, icke äro lämpade att emottaga detta uppdrag; ty den enhet, som vid all lagtillämpning är nödvändig, skulle därigenom gå förlorad. Och då den talare, som särskildt berörde detta spörsmål, frågade, hvilken skulle kunna bättre sköta denna sak än kommunerna, som ju äro de enda, hvilka känna de kommunala förhållandena och orternas olika behof, så skulle jag vilja fråga den ärade talaren, om han icke möjligen tror, att Konungens befallningshafvande är lika skicklig att sköta detta.

På grund af hvad jag nu anført och af de många än starkare skäl, som här förut blifvit anförda, ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Hans excellens friherre von Essen: Jag skall be att få börja där den siste talaren slutade, då han yttrade sig om kommunernas lämplighet att bestämma i denna sak. Kommunerna lära väl i allmänhet styras af personer, som önska befrämja kommunens väl i dess helhet och se till, att rättvisa skipas emellan alla samhällets invånare i denna fråga, som, jag upprepar det, icke är att betrakta blott som en fråga om arbetstid, utan förknippad med stora sedliga intressen.

Det har vidare nämnts, att man kunde tänka sig, att de, som vilja ha öppet längre, också betalade sina biträden bättre och att således äfven dessa därpå finge fördel. Men förhållandet är, att dessa mindre butiker, cigarraffärer o. d., tack vare konkurrensen få biträden emot nästan huru låg aflöning som helst. I det speciella fall, jag nyss talade om, hade biträdet med cirka 18 timmars arbetsdag en månadslön på 40 kronor. Det är dock att märka, att arbetstiden icke är lika lång hela veckan igenom, utan ett par dagar i veckan börjar arbetet något senare. Men kom ihåg, mina herrar, att detta enda fall, som jag framdragit för att belysa frågan, är endast ett utaf många, många.

Det har vidare sagts, att butikägarne borde kunna komma öfverens sins emellan. Som vi hört, är det emellertid en minoritet,

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

*Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodas m. m.
(Forts.)*

som ej vill vara med och därigenom hindrar de öfriga. Det talas i våra dagar om minoritetens rätt, och man vill ha proportionella val, för att minoriteten ej skall undertryckas — här åter skulle minoriteten helt enkelt vara den, som dikterade beslutet gentemot majoriteten. Detta är väl dock något egendomligt.

Det rätta synes vara, att staten reglerar denna fråga genom lagstiftning, men öfverlämnar det närmare bestämmandet åt kommunernas styrelser, som ju icke bestå endast af handlande, utan äfven af andra och således kunna väntas tillgodose alla parters intressen.

Jag kan ej annat än vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets förslag.

Grefve Hamilton: Jag är uppkallad af ett yttrande af talaren på stockholmsbänken. Han framhöll, att en lagstiftning i här angifvet syfte skulle vara till skada för de mindre arbetsgifvarne. Det är ju emellertid redan från många håll framhållet, att det ej betyder något, om tiden för butikernas öppenställande är litet längre eller litet kortare, ty allmänheten vänjer sig snart att göra sina inköp inom den tid, som fastställles.

Den ärade talaren yttrade vidare, att arbetarne vanligen se på sina egna intressen och således skulle vara emot denna förändring, som de kunde befara vara till deras skada. Såvidt jag känner arbetarna, se de nog på egna intressen men, så vidt möjligt, äfven på kamraters och likställdes, på de mindre gynnades.

Slutligen yttrade talaren, att om arbetstiden vore längre, finge biträdena högre aflöning. Ja, på detta har redan en annan talare gifvit det svaret, att lönerna äro ungefär lika, vare sig arbetstiden är längre eller kortare.

Hade jag samma fruktan och tvifvelsmål i fråga om kommunalstyrelsernas lämplighet att här bestämma som den ärade talaren, skulle äfven jag vara betänksam; men då dessa styrelser vanligen bestå af godt folk, tror jag ej, att man af dem har att befara något öfvergrepp.

Jag yrkar fortfarande bifall till utskottets hemställan.

Ropen på proposition upprepades.

Herr Sjöcrona: Med anledning af den fråga, som af talaren på stockholmsbänken ställdes direkt till mig, om jag icke ansåg Konungens befallningshafvande vara en lämplig myndighet att behandla sådana frågor som den förevarande, ber jag att få fästa herrarnas uppmärksamhet därå, att jag i mitt anförande särskildt erinrade om kungörelsen af den 13 november 1896 och därvid naturligtvis menade, att en blifvande lagstiftning å förevarande område borde formas efter mönstret af den kungörelsen. Och där stadgas, att kommunalmyndigheternas beslut i där berörda frågor skola underställas Konungens befallningshafvandes pröfning, hvadan således befallningshafvanden skulle få sin hand med äfven i denna sak. Jag ansåg mig kunna förutsätta, att åtminstone den ärade talaren hade reda på hvad nämnda kungörelsen innehöll.

Herr Rettig: Jag ber om ursäkt, att jag upptager tiden ännu ett ögonblick; men, innan kammaren går att fatta sitt beslut, ber jag att få framhålla ännu en synpunkt — den nämligen, att man genom ett bifall till detta förslag skulle kasta en eldbrand in bland våra stadsfullmäktige. Först blir det naturligtvis ett valprogram, om den ena eller andra stadsfullmäktigen vill vara med på den önskade stängningstiden eller icke; och sedan blir det strider inom stadsfullmäktige, emedan den ena delen af handelskåren vill ett, den andra ett annat. Det blir förfärligt med trassel och svårigheter. Så blir det vidare frågan: Skall en och samma tid bestämmas för hela året? I Norrland, t. ex., där sjöfarten öppnas ibland i mars, ibland i april eller maj, är det gifvet att man, så snart sjöfarten öppnats, vill ha butikerna längre öppna. Det kan hända, att ett fartyg, som skall gå till sjöss sent på kvällen, behöfver proviant eller annat, men då få de till svar: nej, det är stängdt; klockan är för mycket. Då måste detta fartyg ligga öfver till följande dag. Allt detta är saker, som måste betänkas. Det är godt och väl att tänka på handelsbiträdena, men man skall tänka på frågan i hela dess vidd; och man skall se till, att man icke lagstadgar så, att man hämmar utvecklingen.

Med anledning af hvad jag nu anfört ber jag att få yrka afslag å utskottets hemställan.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr vice talmannen, som för en stund öfvertagit ledningen af förhandlingarna, jämlikt de under öfverläggningen förekomna yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande utlåtande hemställt samt vidare på afslag därå, och förklarade sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattas, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller hvad lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 32, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan.

Omröstningen företogs, och vid dess slut befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja—30;

Nej—86.

Angående
lagstadgad
stängningstid
för handels-
bodar m. m.
(Forts.)

Vid förnyad föredragning af lagutskottets den 11 och 14 innevarande mars bordlagda utlåtande n:o 33, i anledning af väckt motion om ändring af 3 § i lagen angående folkskoleväsendet i Stockholm den 15 maj 1903 m. m., äfvensom af nämnda utskotts den 10 och 11 i samma månad bordlagda utlåtande n:o 29, i anledning af väckt motion om tillägg till 318 § sjölagen, biföll kammaren hvad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Frågasatt utsträckning af riksförsäkringsanstaltens befogenhet att upptaga försäkring.

Föredrogs å nya sammansatta stats- och lagutskottets den 15 och 17 innevarande mars bordlagda utlåtande, n:o 3, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående befogenhet för riksförsäkringsanstalten att meddela försäkring äfven mot olycksfall utom arbete.

I en inom Andra Kammaren väckt motion, n:o 57, hade herr *O. G. Eklund* föreslagit, att Riksdagen ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utarbета och för Riksdagen framlägga förslag till sådana förändrade bestämmelser i lagen angående ersättning för skada till följd af olycksfall i arbete den 5 juli 1901 med däri — jämlikt lagen af 3 juni 1904 — vidtagen ändring, att riksförsäkringsanstalten erhöle befogenhet att meddela försäkring, berättigande till ersättning jämväl vid olycksfall utom arbete, dock med de inskränkningar och förbehåll, som af riksförsäkringsanstalten pröfvades nödiga.

Ifrågavarande motion hade till förberedande behandling öfverlämnats åt sammansatta stats- och lagutskottet, som i nu föreliggande utlåtande på andragna skäl hemställt, »att Riksdagen i anledning af förevarande motion ville i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t taga i öfvervägande, under hvilka villkor och förutsättningar riksförsäkringsanstalten må tilläggas befogenhet att för arbetare, som i anstalten försäkras för olycksfall i arbetet, jämväl upptaga försäkring för olycksfall, som inträffa utom arbetet. äfvensom för Riksdagen framlägga det förslag, hvartill detta öfvervägande kan föranleda.»

Vid utlåtandet hade reservation afgifvits af herrar *Tamm, Fränckel, Swartz, Lilliesköld, P. Pehrson* och *Sjö*, hvilka hemställt, att herr Eklunds motion ej måtte till någon Riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Fränckel: På de skäl som blifvit anförda i reservationen skall jag anhålla att få yrka bifall till densamma och vill endast fästa kammarens uppmärksamhet på att reservanterna härvidlag ställt sig på samma ståndpunkt som kammaren gjorde i fjol, då samma ärende behandlades. Jag ber således endast att få yrka bifall till reservationen.

Herr Hedenstierna: Då jag deltagit i sammansatta stats- och lagutskottets behandling af detta ärende, skall jag nu be att få yrka bifall till det sammansatta utskottets hemställan.

Vid behandlingen inom utskottet har det förelegat en hel mängd skrivelser, alla utvisande att det skulle vara ett behof att öka den rättighet, som riksförsäkringsanstalten har; och till mig ha sedermera inkommit och öfverlämnats åtskilliga skrivelser, som jag dock icke anser mig behöfva här relatera, i synnerhet som tiden är långt framskriden. Jag inskränker mig därför, då jag har den uppfattningen att riksförsäkringsanstalten för närvarande icke kan fylla sitt ändamål, till att yrka bifall till utskottets hemställan.

Ufrågasatt utsträckning af riksförsäkringsanstaltens befogenhet att upptaga försäkring.
(Forts.)

Friherre Lagerbring: Det är väl möjligt, att denna fråga icke nu kan påräkna något större intresse inom kammaren, men frågan rör dock en stor del af landets arbetsgifvare och några hundra tusen arbetare, anställda i industriens tjänst.

När denna fråga om arbetarnas olycksfallsförsäkring ordnades vid 1901 års riksdag, hade man ju två vägar att gå. Den ena hette ersättningsplikt, den andra försäkringsplikt. Riksdagen valde den första eller ersättningsplikten för arbetsgifvarna, men beslöt på samma gång, att en riksförsäkringsanstalt skulle inrättas, för att arbetsgifvarna skulle kunna få till den öfverflytta sin ersättningsplikt. Denna försäkringsanstalt har nu opererat i tre år, och åtskilliga erfarenheter hafva ju redan vunnits. Bland dessa erfarenheter är den, att försäkringsanstalten har ytterst svårt att kunna få någon tillslutning på den grund att den icke tager mot försäkring af arbetare annat än för olycksfall i arbetet. Följden häraf är den, att en arbetare är icke försäkrad, om han förflyttar sig från en arbetsplats till en annan. Han är icke försäkrad t. ex. på söndagarna. Nå ja, säger man, den arten af försäkringar kunna ju enskilda bolag åtaga sig. Men de enskilda bolagen vilja icke gärna taga en sådan detalj af försäkringen, ntan fordra att få försäkringarna i sin helhet. Följden af detta är, att riksförsäkringsanstalten har ytterst svårt att bestå i konkurrensen med de enskilda bolagen. Nu kan någon säga: »Hvad gör det? Låt riksförsäkringsanstalten gå sin väg». Ja, den är ju icke absolut nödvändig, men meningen, när den inrättades, var dock, att den skulle kunna på ett tillfredsställande sätt fungera, och dessutom vill jag erinra herrarna om att det torde vara till fördel för arbetsgifvarna själfva, att riksförsäkringsanstalten finnes, ty kan den icke operera längre, få de enskilda bolagen saken helt och hållet i sina händer. Och kan den operera, men med svarighet, och får den endast ett fåtal försäkrings-tagare, är det gifvet, att premierna icke kunna sättas så lågt som eljest. Riksförsäkringsanstalten har själf anhållit, att denna utvidgning måtte ske. Kungl. Maj:t har icke funnit skäligt att framlägga något förslag i den vägen för Riksdagen, och det finner jag helt naturligt. Riksförsäkringsanstalten hade då icke varit i verksamhet mer än ett år, lagen var nyss beslutad, och Kungl. Maj:t ansåg sig förmodligen på den grund icke böra göra framställning om ändring.

Frågasatt utsträckning af riks försäkringsanstaltens befogenhet att upptaga försäkring.
(Forts.)

Jag tror således för min del, att det skulle vara ytterst lämpligt, att Riksdagen nu gjorde ett uttalande i frågan. Därigenom skulle ju Kungl. Maj:t få en bestämd anledning att verkligen taga frågan i öfvervägande. Jag föreställer mig att, om en utredning komme att ske, man skulle höra de stora arbetsgifvareföreningarna för att få reda på huruvida verkligen någon stämning finnes hos arbetsgifvarna själfva. Enligt min uppfattning är detta förhållandet, en mycket stark sådan stämning finnes, och då kan jag icke se, hvarför icke en sådan utredning skulle kunna ske. Det har sagts, att man därigenom komme in på ett område, som egentligen icke inrymdes i den ursprungliga lagen, man komme in på försäkringar för olycksfall *utom* arbetet. Men man bör väl icke alltid låta de principiella skälen vara de enda bestämmande. De praktiska skälen böra väl någon gång hafva företräde framför de principiella. Skulle för öfrigt utredningen visa, att det icke vore lämpligt att göra en sådan utvidgning, föreställer jag mig, att Kungl. Maj:t icke framlägger något förslag därom för Riksdagen. Då det således nu icke är fråga om att gå längre än att skriva till Kungl. Maj:t och göra framställning om en utredning, som är önskad just inom arbetsgifvarekretsar och, jag tager för gifvet, äfven inom arbetarekretsar, anhåller jag, herr grefve och talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr Fränckel: Jag hade verkligen tänkt mig att, då de flesta af utskottsledamöterna från denna kammare stodo såsom reservanter vid betänkandet, motiveringen för den reservation, som dessa reservanter anfört, skulle vara af den beskaffenhet, att man här icke behöfde ytterligare diskutera frågan. Nu har emellertid genom den siste ärade talaren frågan kommit upp i hela sin vidd, och jag anser mig då skyldig att å reservanternas vägnar framhålla de principiella skäl, som reservanterna haft till stöd för sin åsikt.

Den siste ärade talaren sade i slutet af sitt anförande, att han ansåg, att det icke var något hinder för att aflåta en skrivelse till Kungl. Maj:t, hvarigenom Kungl. Maj:t kunde blifva i tillfälle att undersöka frågan. I det fallet ber jag att få fästa hans och kammarens uppmärksamhet på att man så nyss som förlidet år har aflåtit en skrivelse till Kungl. Maj:t i detta ämne, som öfverensstämde med Kungl. Maj:ts egen åsikt i frågan. Såsom herrarna torde påminna sig, gällde det då en förändring i lagen, hvarigenom karenstiden infördes. Beträffande den andra frågan, om försäkring af arbetare äfven *utom* arbetet, om den sade man i denna skrivelse, att det var olämpligt att nu införa den; och när man så nyss som förlidet år skrivit i frågan, hemställer jag, om det kan vara klokt att skriva motsatsen i år.

Hvad själfva frågan beträffar, är det alldeles nödvändigt att i kammarens minne återkalla, på hvilket sätt hela riks försäkringsanstalten tillkom. Här infördes, såsom den siste talaren nämnde, en ansvarighetslag för vissa farliga industrier. Då man ålade arbetsgifvarna i dessa yrken detta tvång, ansåg Riksdagen — och det var anledningen hvarför detta förslag icke första gången bifölls —

att, om man skulle medgifva en sådan ansvarighetslag, man måste bereda arbetsgifvarna möjlighet att i en riksförsäkringsanstalt försäkra sina arbetare mot så beskaffade risker. Detta var ändamålet med riksförsäkringsanstaltens inrättande, ingalunda för att man skulle tillse, huruvida denna försäkringsanstalt kunde göra bättre eller sämre affärer, få större eller mindre utveckling. Detta var en underordnad fråga. Man ville åstadkomma möjlighet för dessa arbetsgifvare att hos denna försäkringsanstalt mot billiga premier försäkra sina arbetare mot olycksfall *inom* arbetet. Nu vill man öfvergifva, om jag så får säga, denna princip. Man vill säga dessa arbetsgifvare — och naturligtvis blir det de, som i sista handen få göra det — att de skola vara berättigade att försäkra sina arbetare äfven *utom* arbetet. Till hvilka konsekvenser skulle detta leda? Jo, naturligtvis därtill att man begärde, att arbetare i *icke yrkesfarliga* yrken skulle få blifva försäkrade, och detta skulle närmast föranleda, att man komme och begärde, att alla arbetsgifvare, vare sig de hörde under lagen eller icke, skulle försäkra sina arbetare äfven *utom* arbetet. Ser jag på frågans principiella sida, så låg ju från början till grund för ansvarighetslagen och sedan för olycksfallsförsäkringen den principen, att om en arbetare åtager sig arbete i ett yrkesfarligt yrke, riskerar han sin kropp i vissa fall. Härför bör han skyddas, och därför skall han få skadeersättning, ifall han skadas i detta arbete, hvilken skadeersättning skall kunna i riksförsäkringsanstalten försäkras. Huru skall man kunna jämnställa detta med de olycksfall, som kunna inträffa för hvarje aman människa *utom* arbetet? Dessa frågor kunna ju aldrig sammanställas. Det är en fullkomligt fristående fråga mot hvad man här afsett att åstadkomma, eller den möjlighet som man vill införa för arbetare att äfven *utom* arbetet blifva försäkrade. Denna rättighet att försäkra sig mot olycksfall äfven *utom* arbetet bör gälla för alla och torde mycket väl kunna ske i hvilken annan privat försäkringsanstalt som helst. Reservanterna hafva således ansett, att den frågan, som här föreligger, är af stor principiell beskaffenhet ur den synpunkten, att här gäller det frågan, huruvida arbetare skola vara försäkrade i riksförsäkringsanstalten, hvilken försäkring förr eller senare kommer att öfverföras på arbetsgifvarna såsom en skyldighet för dessa: man vill, om jag så får säga, dekretera den principen, att öfver den tungan, som ansvarighetslagen och lagen om försäkring mot olycksfall hafva ålagt vissa industrier, skola dessa industrier därutöfver sannolikt blifva skyldiga att försäkra sina arbetare äfven *utom* arbetet.

Det torde vara herrarna bekant, att denna motion framkommit i syfte icke endast att möjliggöra arbetares försäkring, utan för att det från fackföreningshåll skall kunna uppställas såsom ett villkor, att arbetarna skola vara försäkrade äfven *utom* arbetet. Går jag till realiteten, frågar jag, om det är billigt och rättvist, att arbetsgifvaren skall ansvara för olycksfall, som arbetaren möjligen utsätter sig för *utom* arbetet? Hvad har beskaffenheten af de ansvarspliktiga industrierna att göra därmed? Nu kan man säga, att man

I frågasatt utsträckning af riksförsäkringsanstaltens befogenhet att upptaga försäkring.
(Forts.)

Ifrågasatt utsträckning af riks-försäkringsanstaltens befogenhet att upplaga försäkring.
(Forts.)

gått öfver dessa bestämmelser med hvad som beslöts i fjol. Före i fjol sade man, att riks-försäkringsanstalten borde icke åtaga sig andra risker än de, som lagen ålägger försäkringspliktiga yrken. Däri ingick icke karenstiden. Sedan de 60 dagarna på detta sätt undantagits från ersättning, hvad har det haft för betydelse, att man gått ett steg längre och medgifvit riks-försäkringsanstalten att meddela försäkring under de 60 dagarna? Jo, arbetsgifvarna få betala för de 60 dagarna. Man kan ju säga, att redan genom detta beslut har man gått ett steg utanför riks-försäkringsanstaltens ursprungliga ändamål, som jag vidhåller endast var att bereda möjlighet för arbetsgifvare att placera de risker, som ansvarighetslagen ålägger dem. Men, mina herrar, det är en stor principiell skillnad mellan dessa två saker. Genom att medgifva karenstidförsäkring har jag aldrig kommit utom ramen för de olycksfall, som inträffa under själftva arbetet. Men går jag däröfver, har jag lössläppt hela frågan. Jag jämnställer då arbetarna med hvilken annan människa som helst, som är underkastad möjligheten att drabbas af olycksfall. Hvarför den saken skall läggas på riks-försäkringsanstalten, kan jag icke förstå.

Nu säger man: Om man icke gör detta, får riks-försäkringsanstalten icke tillräckligt stor frekvens. Jag återkommer till hvad jag förut betonade, att det icke kan vara riks-försäkringsanstaltens uppgift att drifva försäkringsrörelse för rörelsens egen skull, utan försäkringsanstaltens uppgift är den, som genom Kungl. Maj:ts och Riksdagens beslut blifvit den ålagd, nämligen att mottaga de risker, som ansvarighetslagen pålägger arbetsgifvarna. Af detta skäl hafva reservanterna ansett, att stora principiella betänkligheter resa sig mot detta sätt att försäkra mot olycksfara utom arbetet och att motionen därför bör afslås, hvarom jag alltså ber att få framställa yrkande.

Friherre Lagerbring: Den föregående talarens redogörelse för lagen angående olycksfall i arbete var, såvidt jag kan finna, oklanderlig och visar att han läst sin lag fullständigt och ordentligt. Jag vill icke motsäga honom på detta område, men han visade också en stor förmåga att draga konsekvenser af det beslut, som i frågan nu skulle fattas, konsekvenser, som enligt min uppfattning voro mycket egendomliga. De återminnas för öfrigt anförda i reservanternas motivering på sid. 9 i betänkandet: »Antagligen», heter det. »komma också de flesta af landets arbetare att blifva i riks-försäkringsanstalten försäkrade mot följderna af olycksfall såväl inom som utom arbetet. Sedan detta faktiskt, om än frivilligt, skett, torde vägen vara banad att genom lag ålägga alla arbetsgifvare — äfven sådana som icke drifva en rörelse, som står under ansvarighetslagen — att genom dylik försäkring hålla sina arbetare skadeslösa för följderna af olycksfall vare sig inom eller utom arbetet», och man kunde således vänta sig en stor och omfattande lagstiftning på nya områden. Jag förstår icke, huru man kan draga sådana konsekvenser, och skulle sådana förslag verkligen framkomma, antager jag, att de

ärade reservanterna och talarne jämte andra af kammarens ledamöter skulle vara på sin vakt och draga upp den rätta gränsen mellan rättigheter och skyldigheter. Föregående talare framhöll skarpt, att lagen icke åsyftade annat än försäkring af arbetare i arbetet, och att riksförsäkringsanstalten icke hade med annat slag af försäkring att göra. Jag har också sagt, att detta var ändamålet med lagens antagande: men just det förhållandet, att det är svårt att afgöra, huruvida ett olycksfall inträffat i eller utom arbetet, medför, att både arbetsgifvaren och riksförsäkringsanstalten mången gång komma i ett mycket svårt läge. En arbetare är t. ex. utsatt för olycksfall på väg till sitt arbete, eller då han förflyttar sig från en arbetsplats till en annan. Är detta i eller utom arbetet? Härom kommer man ständigt att tvista. Med detta tillägg, som skulle aflägsna alla svårigheter, utan att riksförsäkringsanstalten det minsta betungades, riskerades icke mycket, men man komme ifrån en mängd praktiska svårigheter.

Den ärade talaren sade äfven, att det gör detsamma, om riksförsäkringsanstalten kunde sköta sig: den vore inrättad för ett speciellt ändamål, icke för att drifva försäkringsrörelse. Så kan man ju säga, men om staten upprättar en sådan anstalt, måste man dock önska, att den kommer under en ledning, där det praktiska vinner mer afseende än det gjorde uti föregående talarers anförande. — Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Swartz: Den föregående ärade talaren framhöll egentligen tvenne praktiska synpunkter, som skulle göra, att man borde bifalla utskottets förslag. Dessa synpunkter voro dels, att det kunde vara så svårt att skilja mellan, huruvida ett olycksfall inträffat i eller utom arbetet, och dels den, att genom den större anslutning till riksförsäkringsanstalten, som skulle blifva följden af en lagändring i den riktning utskottet föreslagit, skulle man kunna göra nedsättning i premierna.

Hvad den första synpunkten beträffar, ber jag endast att få nämna, att sådana svårigheter visserligen kunna någon gång komma att uppstå sig vid bedömandet af ett olycksfall, huruvida nämligen det uppkommit i eller utom arbetet, men efter hvad jag har förvissat mig om genom samtal med chefen för riksförsäkringsanstalten, kunna vi vara fullkomligt lugna i det afseendet, att dessa olycksfall komma att behandlas, liksom man hittills gjort, på ett ytterst liberalt sätt. Jag tror därför, att denna praktiska svårighet icke är så stor, utan snarare är en teoretisk svårighet.

Hvad den andra praktiska fördelen af bifall till en lagändring i den af utskottet förordade riktningen beträffar, nämligen att nedsättning af premierna skulle erhållas därigenom, så vill jag icke neka till att sådan kunde blifva följden af en utveckling af riksförsäkringsanstaltens befogenhet. Reservanterna hafva också ganska tydligt framhållit denna följd såsom en möjlighet. Tydligt och klart är, att i samma mån stor anslutning till riksförsäkringsanstalten äger rum, också nedsättning i anstaltens premier skulle kunna ske.

Ifrågasatt utsträckning af riksförsäkringsanstaltens befogenhet att upplaga försäkring.
(Forts.)

Ifrågasatt utsträckning af riks-försäkringsanstaltens befogenhet att upptaga försäkring.
Forts.

Tydligt och klart är också, att om anstaltens befogenhet skulle utsträckas till att blifva fullt lika med alla enskilda olycksfallsförsäkringsanstalters befogenhet i denna väg, skulle försäkringarna i riks-försäkringsanstalten ökas i högst afsevärd mån. Och det är antagligt att, såsom reservanterna uttala, så småningom alla försäkringar på detta område skulle öfvergå till riks-försäkringsanstalten, emedan de enskilda helt naturligt icke kunna konkurrera med en anstalt, som får alla sina administrationskostnader betalda med statsmedel och endast behöfver använda premierna till bildande af fonder för mötande af ersättningsanspråk, under det enskilda företag måste icke blott betala administrationskostnaderna, utan jämväl se till, att de gifva delägarne vinst. Således är tydligt, att ökad anslutning till riks-försäkringsanstalten skulle blifva en följd häraf, hvilket naturligtvis också i viss mån bidroge till nedsättning af premierna. Det är också detta som gjort, att en hel del arbetsgifvare önska sådan utsträckning, och jag förvånar mig ingalunda öfver, att riks-försäkringsanstalten med dess energiske, från enskild verksamhet komne chef vill drifva upp rörelsen inom densamma på ett mer omfattande sätt, än hittills har kunnat ske. Men fråga är, om detta verkligen är tillräckligt talande grund för att taga ett steg i den riktning, som här förordas. Ser man saken uteslutande ur synpunkten af det önskliga uti en större anslutning till riks-försäkringsanstalten, är svaret naturligtvis gifvet, och det bör gå i den riktning utskottet angifvit, men jag tror icke man bör stanna därvid, utan man måste ovillkorligen tänka sig, hvilka följderna skulle blifva af ett steg i denna riktning. Dessa följder, sådana de för oss reservanter tett sig, hafva angifvits i reservationen så, att vi icke kunna se annat, än att detta är ytterligare ett steg i en viss gifven riktning. Efter en plan, som jag tror förefinnes på åtskilliga håll — jag anser mig hafva ganska goda skäl för ett sådant antagande — är det meningen att först utvidga riks-försäkringsanstaltens verksamhet i en hel del riktningar, och sedan detta väl är gjordt, och sedan en massa försäkringar blifvit tagna inom densamma på grund af de stora förmåner, som genom den utvidgade verksamheten kunna af riks-försäkringsanstalten erbjudas, med stöd af det faktum, som på detta sätt skapats, fordra, att det faktum, som på frivillighetens väg kommit till stånd, skall på lagstiftningens väg lagfästas. Jag tror t. o. m., att tanke finnes på att icke blott utsträcka anstaltens verksamhet och småningom komma därhän, att arbetsgifvarne blefve skyldiga att försäkra sina arbetare jämväl utom arbetet, utan måhända sväfvar äfven i luften en tanke på att genom riks-försäkringsanstalten få ålderdomsförsäkring. Nu vill jag hvarken uttala mig för eller mot eller angifva, huru jag för min personliga del ställer mig i fråga om en lagstiftning angående ålderdomsförsäkring. Hvad jag är absolut emot, det är, att man på sådana vägar söker komma fram till sådana mål. Då jag hade den uppfattningen, att en sådan afsikt tydligen ligger bakom, ansåg jag mig tillsammans med öfriga reservanter böra fästa Riksdagens uppmärksamhet på de icke osannolika följderna, som enligt vår uppfattning

skulle uppstå genom bifall till den i öfrigt tämligen oskyldig utseende motionen, och vi hafva framlagt skälen så pass tydligt och klart, som vi gjort, på det att Riksdagens medlemmar må kunna väga fördelarne å ena sidan, billigare premier och större omfattning af riks försäkringsanstaltens verksamhet, och å andra sidan de konsekvenser, vi befara, men som måhända Riksdagen i öfrigt icke fruktar. Är det så, att Riksdagen icke delar de farhågor vi gifvit uttryck åt, är ju vägen gifven, och tydligt, huru Riksdagen bör handla. För min del har jag icke funnit något skäl anfördt, som gör att jag kan vika från den mening, hvaråt jag jänte mina kamrater i reservationen gifvit uttryck, utan får jag, herr grefve och talman, yrka bifall till reservationen.

Ifrågasatt utsträckning af riks försäkringsanstaltens befogenhet att upptaga försäkring.
(Forts.)

Grefve von Hallwyl: Jag ber att få instämna med reservanterna, då jag anser den förslagna skrivelsen till Kungl. Maj:t i hög grad olämplig. Följden af en sådan lagstiftning, som den här tillämnade, skulle ovillkorligen blifva, att arbetsgifvarne till slut alades genom lag att försäkra sina arbetare mot olycksfall äfven utom arbetet, men enligt min förmening vore detta långt ifrån riktigt. Det är fullkomligt riktigt och öfverensstämmande med nutidens sätt, att en arbetsgifvare försäkrar arbetarne mot olycksfall under arbetet samt vidtager säkerhetsåtgärder till deras skydd. Men huru är det med denna sak, som här ställes i utsikt? Under arbetet utöfva arbetsgifvare och förmän en viss kontroll öfver sina arbetare, hvars ändamål naturligtvis är att skydda dem. Men så snart en arbetare gått från sitt arbete, får han röra sig precis som han vill, huru oförsiktigt som helst, så att han därigenom kan utsätta sig för alla möjliga olyckor. En arbetsgifvare kan omöjligt åläggas svara för de olycksfall, som därvid kunna inträffa, och att låta arbetsgifvarne svara för olycksfall utom arbetet vore följaktligen att pålägga dem ett tvång, som är fullkomligt oberättigadt. Enligt mitt förmenande skulle en sådan lag helt enkelt verka förvillande och vore dess innebörd för all försäkring långt ifrån lycklig.

Jag anhåller därför, herr grefve och talman, att få yrka afslag på utskottets hemställan.

Herr Lindgren: Jag har noga åhört diskussionen och särskildt beaktat reservanternas skäl och jag har funnit, att mycket af hvad de uttalat varit fullkomligt riktigt. Men de hafva enligt mitt förmenande gjort ett felslut, då de sagt, att bifall till motionen skulle nödvändigt leda därtill, att olycksfallsförsäkring, gällande utanför arbetet, blefve därigenom i själfva verket ålagd hvarje arbetsgifvare. Att arbetarne allt mer och mer komma att försäkras icke blott, såsom lagen nu stadgar, *under* arbetet i vissa yrken utan äfven därutöfver, det ligger i sakens egen natur, men jag kan icke förstå att den *frivilliga* försäkring, som vissa arbetsgifvare kunna bevilja sina arbetare, skulle framtvinga ett lagstadgande af allmän arbetareförsäkring äfven utom arbetet. Det beror ju på statsmakterna att säga ja eller nej till ett sådant förslag. Hvarför utskottets förslag

Ifrågasatt utsträckning af riks-försäkringsanstaltens befogenhet att upptaga försäkring.
(Forts.)

för mig synes önskligt, ligger helt enkelt däri, att många stora arbetsgifvare redan hafva försäkrat sina arbetare för olycksfall icke blott under utan äfven utom arbetet, och för dem ställer det sig synnerligen besvärligt att öfverflytta sådana försäkringar till riks-försäkringsanstalten, hvilket naturligtvis eljest vore ett önskemål, alldenstund riks-försäkringsanstalten icke afser att bereda vinst på rörelsen och således premierna i riks-försäkringsanstalten för arbetsgifvarne kunna och böra ställa sig billigare än vid en privat försäkringsanstalt. Men, såsom den förste talaren redan sagt, de privata bolagen taga icke gärna mot försäkringar utom arbetet för arbetarekärer, hvilka äro för olycksfall i arbetet försäkrade i riks-försäkringsanstalten, och därigenom komma de arbetsgifvare, som önska försäkra arbetare äfven utom arbetet, i förlägenhet och svårighet. För detta skulle nu rådast bot, liksom vi förra året aflägsnade svårigheten i afseende å försäkring under karenstiden. Det blefve naturligtvis hvars och ens ensak att handla såsom han ville: taga den lagstadgade försäkringen eller därutöver äfven den försäkring, som här är i fråga. Både för en arbetsgifvare, som medgifvit sina arbetare denna förmån, och för arbetarna, som själfva vilja förskaffa sig sådan försäkring utom arbetet, är det af vikt, att försäkringen kan ske på så billiga villkor som möjligt.

Jag yrkar således bifall till utskottets förslag.

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen i enlighet med de därunder framställda yrkandena propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande utlåtande hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservation; och förklarade herr talmannen sig finna den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning hvaraf uppsattes, justerades och anslogs en omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad sammansatta stats- och lagutskottet hemställt i sitt utlåtande n:o 3, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, afslås utskottets hemställan och antages det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservation.

Vid slutet af den häröfver anställda omröstning befunnos rösterna hafva utfallit sålunda:

Ja — 36;

Nej — 66.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet den under sammanträdet aflämnade kungl. propositionen.

Afgåfvos och bordlades följande motioner:

n:o 38, af friherre *De Geer*, med förslag till förordning om beskattning af hvitbetssockertillverkningen; och

n:o 39, af herr *Lindman*, med förslag till lag om inskränkning i rätten att erhålla ägostyckning.

Justerades nio protokollsutdrag för denna dag, hvarefter kammaren åtskildes kl. 4,01 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
